

“Tevhidi Düşünce” İlimi Yöntem Anlayışına Göre “ Medeniyet – Eğitim- Tasavvuf” İlişkisinin İctimai Düzen(Sistem) Kurucu Vasfı

The Societal Order (System) Constructioning Charecteristic Of The Relationship Of “Civilization,Education And Tasavvuf” According To Scientific Method Understanding Of “Tawhid Thought ”

Doç. Dr. Osman ŞİMŞEK *

Öz:

Bir medeniyet inşasında, toplumun başta inanç ve ahlak anlayışının belirleyici etkisi açıktır. Buna göre medeniyet kurmada ise o medeniyetin; din, kültür ahlak merkezli unsurlarını içeren “**ictimai ilimlerin**” önemi açıktır. Dünyada MS. 7.yüzyıl ile 19. Yüzyıl arasında dünya düzenine hâkim olarak yön veren İslam medeniyetine bağlı toplumların/ devletlerin, “**Tevhidi Düşünce**” bilgi anlayışının özgün ilmi bilgi yapısı ile medeniyeti kurmadaki belirleyicilikleri tartışmalıdır. Bu tartışmasız üstünlüğü sağlamada en etkin unsur olan “**kâmil insan**” özelliğinin ahlak-kültür ve inanç birlikteliği de, temel bir konumdur. Böylece İslam’ın medeniyet inşasında kâmil insan tipinin varlığı, onun kimlik ve şahsiyet oluşumunun nasıl geliştiği önem taşımaktadır. Buna göre “**kamil insan**” tipinin bu vasıfları ile medeniyetin “kuruluşun”un nasıl gerçekleştirdiği konusu, **ictimai ilimlerin bütüncül etkisi ile ele alınarak çok yönlü olarak bilinmeyi gerekli kılmaktadır**. Bunun içinde İslam medeniyeti açısından “**kamil insan**” kimdir ve bu “kamil insanı” inşa eden “düşünce” anlayışı ve onun “bilgi yöntemi”nin ne olduğu, “medeniyet-eğitim”, “medeniyet –kamil insan tipi”ve “medeniyet –tasavvuf“ ilişkisinin ictimai etkisinin, ictimaiyat ilmi(İctimaiyat; tevhidi düşünce anlayışına göre ideal toplum anlayışdır) açısından ortaya konulmasının öncelikli gereği bulunmaktadır. Bu

*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İ.İ.B.F.Çal. Eko. ve End.İliş. Bölümü Öğr.Üyesi, osimsek6666@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8347-1913>

çalışma böyle bir amacı gerçekleştirme adına **Tevhidi Düşünce** ilmi bilgi yöntemi üzerinden “medeniyet- kamil insan ve bu kamil insanı inşa eden/yetiştiren tasavvuf “etkileşiminin özgün oluşumunu, tevhidi bütüncül ilmi yöntem bağlamında ele alarak izah etmeye çalışmaktadır.

Anahtar sözcükler : Tevhit, Tevhidi Düşünce, İlmi Yöntem, Medeniyet, Eğitim, Tasavvuf

Abstract:

The determining effect of the belief and ethical understanding of society is clear foremost in the construction of a civilization. According to this, the importance of “**ictimai sciences**” (*ictimai* is any subjects related with the idea of society according to thought of tawhid) including religion, culture and ethic-centered constituents is explicit in constructing a civilization. The decisiveness of the understanding of knowledge of “**thought of tawhid**” of the Islamic civilization-oriented societies/states that were directing the world system as the dominant power between 7th and 19th centuries A.D. in the world, in the construction of distinctive knowledge structures and civilizations, is undisputable. The togetherness of ethic, culture and belief of “**perfect human being**” characteristic as the most effective element providing this undisputable superiority is at the essential position. Thus, in the setting-up of the civilization of Islam, the existence of perfect human-being type and how his identity and character develops are very crucial. According to this, it becomes a need that these properties of “**perfect human being**” type and the subject that how a civilization’s “setting-up” is realized, should be known by dealing with the holistic impact of *ictimai* sciences as multi-faceted. It is a very high-priority need that in terms of Islamic civilization, who “**perfect human being**” is and the understanding of “thought” constructing this “perfect human-being” and what its “method of knowledge” is ictimai effects of the relationship of “civilization-and education”, “civilization and perfect human being type” and “civilization and tasavvuf” must be manifested in terms of *ictimaiyat* science (*ictimaiyat* is the idea of society according to thought of tawhid). In the name of achieving that kind of aim, by using scientific method of knowledge of **Thought of Tawhid**, this study is trying to explain the authentic formation of the interaction of “civilization-perfect human being and Sufism constructing/upbringing this perfect human being” by dealing within the context of holistic scientific method of tawhid.

Key words: : Tawhid, thought of tawhid, scientific method, civilization, education tasavvuf

Giriş:

Her medeniyet kendi özgün ilmi düşünce anlayışı ve onun ilmi yöntem bilgisi ile toplum(ictimai) düzenini kurar. Bundan dolayı “**Düşünce Yöntemi**” bir medeniyetin ana kurucu ilmi boyutudur. Düşünce yöntemine göre “kamil/ideal İnsan” inşası ile o medeniyet, dünya sistemine yön verici bir nitelik taşır hale gelebilir. Buna göre savruk bilgi, aktarmacı bilgi, taklitçi bilgi ve/ya parçalı bilgi(yani **sadece** tümevarımsal bilgi üretme ya da **sadece** tümdengelimsel bilgi üretme) ile tam bir bilgi sistemine(düzenine) ulaşılamayacağı açıktır. Bundan dolayı, medeniyetlerin bu noktada kendi düşünce yöntemlerini ve bilgi sistemlerini ; parçalı, taklitçi, aktarmacı.. anlayış çerçevesinde kurmaları, esasında kendilerini dünya sistemine hakim olarak yön verici olma vasıflarından uzaklaştırmaktadır. Tarihin hangi döneminde olursa olsun dünya sistemine yön verici konumdaki hâkim medeniyet, iktidar olduğu kendi zaman aralığında, öncelikle özgün yapısına uygun “**düşünce yöntemi ve ona bağlı bilgi inşası**” ile iktidarını sağlamış olduğu görülür (Şimşek/ Uyanık 2017: 837). Buna göre cihana yön veren medeniyet tipinin “kuruculuk” vasfının ana kaynağını “**o medeniyetin özgün düşünce yapısı, yöntemi ve buna dayalı bilgi sisteminin kurulması**” ile oluşmuş olduğu söylenebilir.

Bu çalışma, İslam medeniyetinin 7. Yüzyıldan itibaren 19. Yüzyıla kadar dünya düzenine hâkim yön verici bir siyaset tarzını oluşturmada ana unsurun başta “**Tevhidi Düşünce İlimi Yöntemi**” olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunun üzerinden de oluşturulan “**Tevhidi Düşünce İlimi Yöntem**” anlayışının oluşturmuş olduğu “İnsan-ı Kamil” nitelikli insan tipinin varlığı ile dünya siyasal sistemine tasavvuf ilmi yöntemi etkisiyle hâkim medeniyet olarak yön verici niteliklerinin açıklanmasını ortaya koymak amaçlanmıştır. Buna göre modernist paradigmaya dayalı taklitçi, aktarmacı sosyal bilimlerin bilgi yöntemlerine tek taraflı bağlanarak, Yeni Türkiye inşasının mümkün olamayacağı konusuna dikkat çekilmiş olmaktadır.

“Medeniyet” Ve “Düzen Kurucu” Yönüyle İctimai (Sosyal) İlimler Ve Onun Yöntem Bilgisinin Önemi

Bu bölümde genel olarak medeniyet kurmada ictimai ilimlerin önemi ortaya konulacaktır. Özelde ise 7.yüzyıl ile 19. Yüzyıl arasında dünya düzenine hâkim olarak yön veren İslam medeniyetine bağlı toplumların/ devletlerin, “**Tevhidi Düşünce**” bilgi anlayışının özgün ilmi bilgi yapısı ile medeniyeti kurma inşa edici “**kâmil insan**” özelliğinin birlikteliğinde, bu “kuruluşun” nasıl sağladığı incelenmektedir. Bunun içinde öncelikle İslam medeniyeti açısından “kamil insan” kimdir ve bu “kamil insanı” inşa eden “düşünce” anlayışı ve onun “bilgi yöntemi”nin ne olduğunun ortaya konulmasının gereği bulunmaktadır.

Tevhidi “Düşünce” Temelli Türk-İslam Devlet Düzeninin Oluşum Unsurları

İslam medeniyet anlayışına göre kâinattaki her şeyi yaratan Yüce Allah’tır. Kainat ise bir bütün olduğundan, kainatın içindeki her şeyin işleyişinde, bu bütüne bağlı bir düzenin varlığı görülür (<http://www.ozgunsosyaldusunce.com>.18.06.2018, 19:26). Buna göre kâinatın içinde yer alan dünyada ictimai ilim ve ictimai sistem(-düzen) kurmada “**Düşünce Yöntemi**”nin ictimai yapının(toplum düzenini/sisteminin) kurulmasında, son derece önemli bir “kuruculuk” görevi bulunmaktadır. Bu bağlamda tüm toplumların/medeniyetlerin; sistemlerini(düzenlerini), iktisadi, hukuki, siyasi, tarihi yönlerini ele alınırken, esasında onların sahip oldukları “**Düşünce Yöntemi**”nin ne olduğunun bilinmesi, toplum ve medeniyet tahlilleri açısından son derece önemli görülmektedir.

“**Medeniyet İnşası-Düşünce Yöntemi**” ilişkisi açısından Türk-İslam medeniyet yapısının oluşumuna bakıldığında bu ilişkinin, Türk-İslam ictimai yapısının inşasındaki en temel başlangıç noktasını oluşturduğu görülür. Hazreti Peygamber Efendimiz (sav) Mekke’de 610 tarihinde peygamber olarak gönderilip, tebliğ ve irşat faaliyetlerine başlamıştır. Mekke ise o dönemde bugünkü tabir ile tekelci sermaye ve oligarşik siyasal iktidar yapısının merkezi konumundadır. Oligarşik Mekke siyasal yapısı, pagan çoktanrılı bir inanışa sahiptir(Hamidullah 2004: 41). Hz Peygamber Efendimiz tebliğ ve irşat faaliyetine önce bu pagan Mekke yapısında pagan “**Düşünce**” anlayışını ve onun “**Düşünce Yöntemi**”nin dönüştürülmesi ile başlayarak buna karşın bir taraftanda İslam’ın “**Tevhidi Ahlak Toplumu**”nu inşa etme çalışmalarına başladığı görülür. Buna göre Peygamber Efendimiz Mekke pagan yapısında hakim olan pagan/çoklu tanrı anlayışı “düşünce”sine karşı, “Allah Ehaddir/ tekdir/birdir “ **Tevhit Düşüncesini** tebliğ ettiği görülür. Böylece **Tevhit Düşüncesi** üzerinden yeni cemiyet(toplum) inşasına, “**insan düşüncesi**”nin dönüştürülmesi ile başladığı söylenebilir. Bu bağlamda Hz Peygamber Efendimiz oligarşik siyasal yapının değiştirilmesinde; önce **düşünce yapısı** ve ardından bu düşünce yapısına göre insan inşasına yönelindiği görülmektedir. Bu yönüyle İslam öncelikle devlet düzenini kurabilmek için **tevhibi düşünce yöntemine göre tevhibi şahsiyet inşası eğitiminden geçen olgun(kamil) insanı oluşturmak** ile ictimai ve siyasal düzenin kuruculuğa yöneldiği görülür. Böylece Efendimiz (sav);

ateizmden, paganizmden, deizmden, maddeci düşünceden açık bir şekilde ayrılan buna karşı tevhit anlayışı üzerinden **yeni bir düşünce** ile ictimai düzen kurmaya yönelmiş olduğu anlaşılmaktadır(Hamidullah 2004: 84). Buna göre yeni bir cemiyet yapısı inşasında başta ictimai ilimler(yani öncelikle tevhibi felsefe ilmi düşünce anlayışının belirlediği ana kurucu yöntemi ile yani yol haritası) ile; toplumun yapısı, toplumun işleyişi, toplumun kurumlarının üzerinden topyekün tevhibi ictimai yapı(sosyoloji) oluşturulmuş olduğu belirtilir. Böylece Efendimiz (sav) “**Tevhit “Düşünce”**si çerçevesinde yani tevhibi felsefe(düşünce) anlayışının toplum kurucu dünya görüşü bağlamında oluşturduğu hayat tarzını, toplum yapılanması üzerine oturtmuş olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda İslam, tevhibi felsefi(tefekkürü) dünya görüşü üzerinden, tevhibi cemiyet yapısının “düzenini” kurma işlemine en temelde “**Tevhibi Düşünce” yöntemi** ile başlamış olduğu görülür. Buna göre Efendimiz (sav),pagan düşünce dünyasına karşı Tevhit mahreçli düşünce anlayışının düzen kurucu vasfından hareketle, ictimai yapıyı oluşturmuş olduğu söylenebilir.

Bir medeniyet kurmada bu öncü düzen kuran “**kurucu düşünce yöntemi**” gereklidir. Çünkü din, cemiyette yaşanacaktır. O halde tevhibe göre, O'nun ilahi emir ve yasaklarını içeren dinin, cemiyet(toplumda) düzleminde ortaya konulması eğitiminin en kapsamlı şekilde topluma verilmesi gerekmektedir. Bundan dolayı “**Din-Tevhibi Düşünce-Eğitim**” etkileşiminin topluma yöne verebilmesi için tevhit ile düşünce yöntemi ve bu düşünce yöntemine göre şekillendirilmiş ictimai ilimler arasında kuvvetli bir “sistem kurma”ilişkisinin bulunduğu anlaşılması gereklidir. Çünkü bütün ilimlerin temelinde tevhit vardır(Bilgiseven 1985: 79). Buna göre din, cemiyet hayatında **Tevhibi Düşünce** anlayışı üzerinden inşa ettiği ictimai ilimleri kullanarak, cemiyete eğittiği ” insan-ı kamil” vasıtasıyla şekil vermesi gerekmektedir. O halde din cemiyet hayatında yaşanacağı açık olduğundan, toplum bağlamında bu eksende ictimai düzen kurucu ana unsurların belirlenmesi gerekmektedir. Bu unsurlar aşağıda şöyle belirtilmiştir ;

i -Cemiyeti kurmak için en öncelikli olarak bir “**cemiyet kurucu düşünce**” anlayışı bulunmalıdır. Yani bir **kurucu felsefenizin** olması gerekmektedir. Bu bağlamda İslam medeniyetinde temel ictimai kurucu anlayış, dinden beslenmektedir (Şimşek 2016:176). Tevhibi dini anlayışa göre medeniyet ve ictimai yapıyı inşa eden kurucu unsur ise **Tevhibi Düşünceye dayalı Tevhibi mahreçli felsefe anlayışı**dır(- Bu felsefi anlayış ise materyalist Eski Yunan ve onun ürünü materyalist modern felsefeden çok farklı olup vahiy bilgisi üzerinden aklın düşünce(tefekkür) üretmesi faaliyetidir. Modern Batı Toplumun da kurucu felsefi unsur ise salt akılcılıktır, pozitivistizmdir, yani akılcı paganizmidir).

ii- Bu **kurucu düşünce yapısı**, cemiyet(toplumu) denen soyut varlığın; bir mekân, yer, yada bir “alan”ın üzerinde kurumlaşmasını sağlamalıdır. Böylece kurucu düşünce(felsefe) cemiyet yapısında somutlaşır. Bu durum İslam medeniyetine göre **Tevhibi Düşünce** anlayışından beslenen İctimai yapıyı(tevhibi cemiyet yapısını), modern Batı toplumunda ise salt akıldan beslenen sosyolojik yapıyı oluşturur(Şimşek 2016: 164). Buna göre bir cemiyet yapısının oluşması için o cemiyet

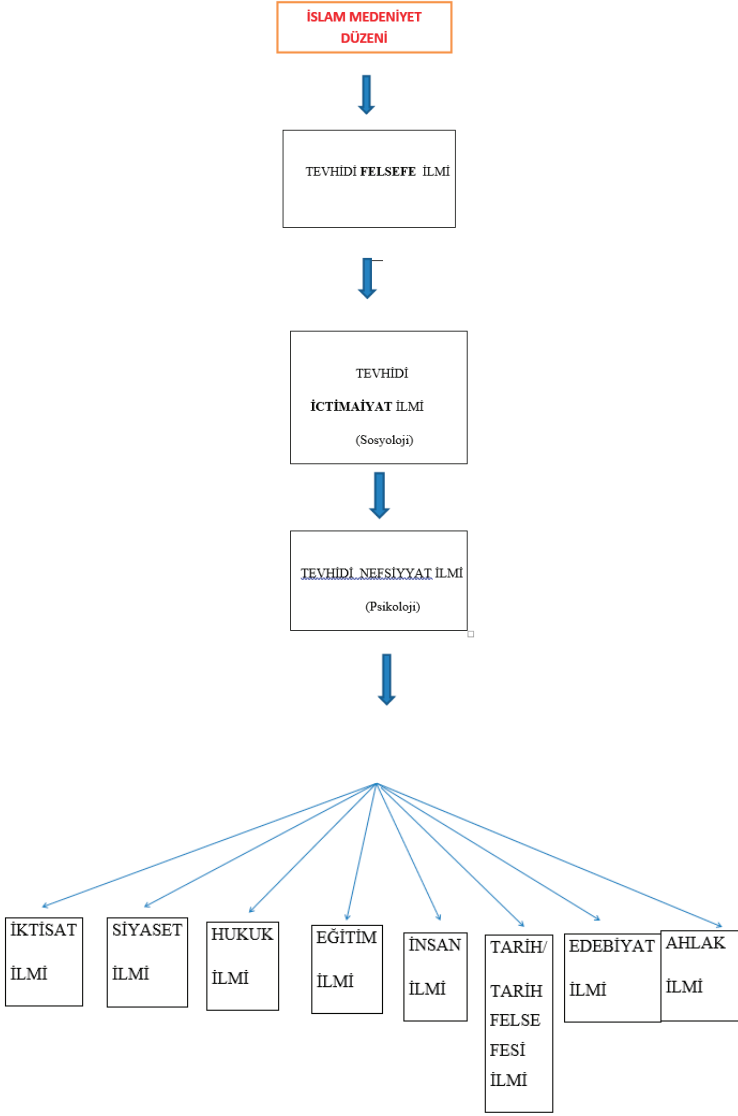
yapısının kurumsallaşmasını sağlayıcı, kurucu, düzenleyici bir düşünce yapısının var olması(kurucu felsefesi) ile medeniyet, devlet, ictimai yapı, bu yapının kuruluşunda gerekli olan tarih, coğrafya, hukuk, iktisat, insan ilmi, cemiyetlerin, kavimlerin karşılıklı kültür oluşumunu inceleyen ilim, siyaset gibi ilimlerden faydalanılarak(Löker 1953:31), cemiyetin(toplum/sosyolojik yapı) kurucu düşünce etrafında ilmi birlik/ vahdet anlayışı sağlanmış olmaktadır.

iii- Kurucu felsefe, kendi felsefi anlayışına göre bir ictimai yapıyı(sosyolojik yapıyı) oluşturduktan sonra somut cemiyet yapısında insanlar üretim-tüketim ilişkilerine girerler. Böylece **kurucu felsefe**ye bağlı olarak(Örneğin İslam Medeniyetinde **Tevhidi Düşünce** kurucu felsefe aklı ile) **iktisat ilmi** yani **Tevhidi İktisat ilmi** yapılandırılır. Böylece **tevhide kurucu felsefe** anlayışına göre din, iktisat ilişkilerine yön vererek(Orman 2002: 58), cemiyet hayatında kaçınılmaz olarak yaşanan iktisadi üretim, tüketim, bölüşüm gibi konular, tevhide kurucu anlayışa göre onun denge, adalet, hak kavramlarına göre verdiği eğitim ile yapıyı şekillendirilir.

iv- İctimaiyat(modern tabire göre sosyoloji) ilmi ise düzenli bir yapıyı gerekli kıldığından ana kurucu düşünce yapısına göre şekil alarak, **siyaset** kurumunu, **Tevhidi siyaset ilmi anlayışına göre** yapılandırma sürecine girdiği görülür(Şimşek 2016:176).Bu alana ilaveten medeniyet inşası için gerekli olan diğer ilim dalları olan ; **hukuk, eğitim, nefsiyat (psikoloji), tarih felsefesi, edebiyat...**, gibi alanları düzenleyen “ tevhide eğitim ilmine” sahip bir “insan”ın varlığına ihtiyaç bulunduğundan, **Tevhidi Düşünce** anlayışına göre “**insan ilmi**”nin de oluşturulmasını gereği bulunmaktadır.

Bu bağlamda medeniyet kurmada gerekli olan ictimai ilim alanlarını bir bütün olarak görmek gerekmektedir. Bu durumu bir şekil yardımı ile somutlaştırmak gerekirse aşağıdaki görünüm ortaya çıkmaktadır:

Medeniyet Düzenini Kuran Tevhidi Düşünce İlim Anlayışına Göre Kurucu Düşüncenin İnşa Ettiği İlim Dalları

Bu şekile göre bir medeniyetin kurulmasındaki ilk adım; o “medeniyetin kâinat anlayışı” ve “düşünce yöntemi” üzerinden ilim dallarını inşa etmesi olduğu söylenebilir(Şimşek 2018(a): 68). Bu noktada medeniyetin “**düşünce**” anlayışı (felsefi anlayışı), ictimai düzeni oluşturmada en üst konumda olup, kuruculuk vasfı bulunmaktadır. Bu düşünce anlayışı (felsefi dünya görüşü) toplum denen somut bir yapıda medeniyet, ülke, vatan, gibi isimler adı altında ictimai düzenini (siste-

mini) kurabilmektedir(Yücel Batmaz 2018 :18). O halde bir medeniyet düşüncesini gerçek hayata taşıyan onun ictimai yapısıdır. "Düşünce" var olup da ictimai yapı gerçekliği yoksa o düşünce, medeniyet kurucu vasfını ortaya koyamamaktadır. Bundan dolayı bir medeniyetin "kurucu düşüncesi" yani felsefesi, kendi ictimai yapısını oluşturarak, bu ictimai yapı içinde tüm ilim dalları üzerinden toplum hayatının ilişkisini ve etkileşimi düzenlemektedir. Buna göre bir medeniyetin "kurucu düşüncesi" de, **o medeniyetin ontolojik felsefi anlayışı ile gerçekleşmiş olmaktadır**(Şimşek 2016: 62). Bu felsefi anlayışa uygun oluşan toplum yapısı ise kendi iç bünyesinde yani cemiyet yapısı içinde ki ; iktisadi ilişkileri, siyasi ilişkileri, hak, hukuk ilişkilerini, eğitim anlayışını, insan duygularının özgün oluşumunu... vs oluşturarak, ictimaiyat ilminin, bir medeniyet için "şemsiye" kavram olduğu görülür.

Kurucu ilim alanın özgün dünya görüşüne bağlı "felsefe"sine göre medeniyet, şemsiye alan olan **ictimai yapı**(sosyolojik yapı) içinde kendisini, ete- kemiğe bü-ründürmüş olur. Böylece şemsiye yapısının içindeki tüm ilim dalları, o medeniyetin değer-kültür anlayışına göre oluşmuş ictimai ilimler vasıtasıyla gündelik hayatı ; evlilik, nikah, miras, üretim, ticaret, aile, ilim aklı, üniversitesini, aydın insanın zihin yapısını... şekillenerek, medeniyet düzenini kurmuş olur(Kırcı 1981 :208). Bu teorik açıklamaları, İslam medeniyetinin **Tevhidi Düşünce** ilmi bilgi yöntemi anlayışı üzerinden ele aldığımız da, İslam medeniyetinin tüm zamanlara yönelik kurucu inşa ve ihyasının temel çerçevesi de böylece ortaya da konmuş olunur.

Eski Yunan Düşüncesi ve onun ürünü materyalist modern felsefesinin salt akılcı anlayışına göre kurgulanmış halinden çok çok farklı olan **Tevhidi Düşünceye** dayalı **Tevhidi Felsefe anlayışı**, İslam medeniyetinde, medeniyet kurucu ictimai ilimlerin ana yapısını oluşturur. Çünkü Kur'an-ı Kerim'de düşünerek "iş"e başlanılmasının öğütlenmektedir. Bu konuda;"**düşünmüyormusunuz, "nede az düşünüyorsunuz", "akletmez misiniz", "düşünsenize"** gibi soru, ikaz ve emirler ile insanın dünya hayatından kul olabilmesi için öncelikle Allah'ın varlığını ve tekliğini duygu, düşünce yolu ile kabul(iman) etmesi istenmektedir. Bu duygu ve düşünce vasıtasıyla oluşan kabul üzerinden(iman ederek eşyaya bakma/**Tevhidi Düşünce** bakışı ile) de ; yeryüzün de devlet kurulmasını, iktisadi ilişkilere girilmesini, siyasi davranışlar ortaya konulmasını, evlenilmesini, çoğalmayı, miras paylaşımı, yeryüzünün mamur edilmesi gibi faaliyetleri bu düşünce anlayışına göre yapılması istenmektedir. Yani "İctimai düzen" ve bu "düzen" içindeki **her şey**, "iman duygusu" veya "Tevhidi Düşüncenin ilmi yöntemine bağlı olunması"nın kabulü üzerinden inşa edilmelidir. Böylece ictimai düzen, bu düşünce anlayışına göre de ancak tam inanmış(şüphenden arınmış, marifetullaha ulaşmış) olan "**kul/kamil kul**" insan ile inşa edilebilmesi anlaşılabilir. Böylece "kul" insandan, Allah'ın belirlediği kanunlara göre dünya hayatını yaşaması ve düzenlemesi, ictimai sistemini ve cemiyet yapısını tevhidi düşünce yöntemine göre kurması istenmektedir. Bütün bunları da kurabilmek ve düzenleyebilmek için tevhidi (Hak" kın ölçülerine göre düşünerek tavır, hareket ortaya koyması gerekmektedir. Buna göre din(mana), kul insandan, bütün dünya işlerinde(madde) **Tevhidi Düşünce**(felsefi) anlayışının

oluşturduğu “akıl” ile ictimai faaliyetlerini gerçekleştirmesini istenmiş olmaktadır. Buna da, Tevhidi ilim anlayışına göre oluşturulmuş **Tevhidi dünya görüşü** denilebilir. O halde medeniyet düzeninin tüm alanlarda kurulmasını sağlayacak ana unsur **Tevhidi Dünya görüşü** anlayışına göre oluşturulmuş **Tevhidi Felsefe**dir. Bu felsefe anlayışı, pagan salt akılcı Eski Yunan felsefesinden, aydınlanma düşüncesinin ve ardından pozitivistimin oluşturduğu materyalist felsefeden her yönüyle çok çok farklı oluşmuştur. Bu bağlamda **Tevhidi Düşünce** anlayışına göre her şeyde Allah’ın varlığını, tekliliğini ve mutlak kudretini gören bir “düşünce(felsefi bakış) inşa etmeden medeniyet kurma işine girişilmesi halinde, daha en baştan “medeniyet kurma” veya “ictimai düzen” oluşturma eğitim özelliğinin elden geçirilmiş olunmasına yol açmış olmaktadır.

Türkiye son iki yüzyıldır ve özel de son yüz yılda doğrudan batıcı pozitivist felsefi düşüncenin etkisinde kaldığından, her felsefe anlayışı sanki paganlıkmiş gibi bir algı oluşturularak, Türkiye’nin İslam medeniyeti bağlamında özgün felsefe üzerinden medeniyet kurucu ictimai ilimleri inşa etmesinin önünün kapatıldığı sonucu ortaya çıkmış olmaktadır. Bundan dolayı “felsefe” ama “hangi felsefe” olduğu sorusunun mahiyeti, medeniyet kurmada, ictimai özgün düzen yapısının inşa edilmesinde özel önem taşımaktadır. Böylece özgün felsefe anlayışı ile ictimai düzen kurma ya da medeniyet inşa etme arasında ictimai ilimler açısından son derece önemli bir bağ bulunmakta olduğu ortaya çıkmış olmaktadır. Bu alanlar sadece tümevarım yöntemi kullanılarak birbirinden bağımsız parça parça ele alınarak incelenecek konular olmadığını, “tevhit”, “vahdet” anlayışlarına bağlı kalınarak medeniyet inşası ve ictimai düzen yapılanmasına girişilmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Tevhidi Düşünceye dayalı **Tevhidi Felsefe anlayışının** üzerinden Tevhidi ictimai cemiyet yapısının kurulması, özgün toplum modelinin oluşturulması açısından son derece önem taşımaktadır. Çünkü toplumda kurumlar üzerinden düzenli ve dengeli ilişkiler sağlandığından; siyaset kurumu, iktisat kurumu, tevhidi ictimai yapı özgün medeniyet kurulmasında, toplumsal zemini oluşturmaktadır. Bu ictimai yapı içinde yer alan her bir iktisat, siyaset, hukuk.. gibi eğitim kurumu, tasavvuf yapılanması... bu cemiyet yapısının şemsiyesi altında **ana kurucu unsur olan tevhidi felsefi dünya görüşüne göre şekil alacağından**, ilim alanları böylece ana kurucu düşünce anlayışına göre ictimaiyat ilminin hakim yönlendiriciliğinde kendi içinde şekil alarak ana kurucu felsefi düşünce ile alt ilim dalının birlikteliği, bütüncüllüğü düzenli bir medeniyet yapısı düzenini oluşturur. Bunun içinde Türk-İslam kültürünün **tevhidi düşünce ilmi yöntemine göre eğitim zihniyet inşası** zarurilik taşımaktadır.

Tevhit Nedir? İctimai Anlamda” Tevhidi Düşünce” Anlayışı Nedir?

“Tevhit” kelimesinin sözlük anlamı” tek bırakma, birleme”,”tek”lik şeklinde ifade edilmektedir. Dini kavram dünyasında bu sözlük anlamından hareketle Allah’ın teklîğine/birliğine inanma anlamına kullanılmaktadır(Orman 2002: 70) .

Tevhit; “Ehadiyyet manasında “birlik“ anlamına gelip, “Kâinat Ana düzeni(Sistemi)” anlayışına sahiptir. Tevhit sözcük anlamıyla “birlemek”, ”bir” kılmak, bir şeyin teklîğine hükmetmek anlamın gelmektedir. Bu yönüyle tevhit, “Ehadiyyet manasında “birlik“ anlamına gelip, “**Kainat Ana Düzeni (Sistemi)**” inin teklîğinin kurucu düzen anlayışına sahiptir. Buna göre İslam umranı(medeniyeti), İslam kültürü, **Tevhidi Düşünce** anlayışı üzerinden tahlil ve tasvir kapasitesi olan kendine özgü bir bilgi yöntemine sahiptir(Faruki 2017:35). Medeniyet anlayışına modern Batı medeniyet anlayışın temel zihniyetinden farklı bir zihniyet kurgusu ile kurma niteliğine sahiptir. Buna göre Tevhit; “ictimai hayatın merkezine Allah’ı koyarak, Allah’ın insanı sorumlu tuttuğu emir ve yasakları doğrultusunda; - ictimai hayatı, - medeniyet anlayışını, - kültür sistemini, -bilgi üretme yöntemini, -insanın yaşama tarzını iktisadi, ictimai, siyasal, eğitim, felsefi... vs gibi tüm alanlar üzerinden” medeniyet sisteminin düzenlenmesini ifade etmekte olduğunu belirtmek mümkündür(Şimşek/Uyanık 2017: 834).

Bir başka ifade ile Tevhit; “kâinattaki birimlerin kendi içindeki unsurların hem ayrı, ayrılık, hem de bütünlük karakterini topluca ifade eden bir kelimedir(Bilgiseven 2003; 91).Buna göre tevhit bütüncül(ama holistik denemeyecek biri, bütüncülük taşıyan) bir niteliğe sahiptir. **Her şeye**; eşyaya varlığa iktisada, üretime, devlete, bilgiye, insan, ilim dallarına(fizik, kimya, biyoloji, siyaset, eğitim, ictimaiyat..) ve böylece kainata tek bir yaratıcı açısından bakan, bu yönüyle de o noktadan ilim geliştiren kainat ana düzen kurucu olan anlayıştır. Buna göre kainattaki her şeyde ve özelde dünyadaki **her şey** deki oluşumun ilmi kökeni yani tüm ilimlerin kaynağı Tevhittir, **Tevhidi Düşünce** ilim anlayışdır. Bu ilmi anlayışında her şeyde geçerli olabilecek bir bilgi yönteminin mevcut olması gereği bulunmaktadır. Bu bağlamda tevhit gerçeği, İslami bir ideoloji olarak asla görülemez. Tam tersine tevhit, bütün ilim sahalarında ideologlaşmayı önleyen bir genel mana şeklinde ele alınmayı gerekli kılabacak bütüncül bir mahiyete sahiptir(Şimşek/Uyanık 2017: 833).

Tevhidi Düşünceye dayalı bilgi yöntemi de tevhidin; **madde+ mana** birlikliğine bağlı olarak görünen akli bilgi(madde) ile hikmet üzerinden oluşan bilgi(-mana)nin bütüncüllüğünü ortaya koyan bir yöntemi vardır. İslam medeniyeti de bu bütüncül(birlikçi) bilgi üzerinden kendi medeniyet bilgi sistemini ve medeniyet anlayışını ortaya koyabilmektedir(Bilgiseven 2003: 55). Buna göre İslam medeniyeti bu yöntemle özgün bağlılık göstererek 7.yüzyıl ile 19. Yüzyıl arasında aralıksız 1200 yüz yıl dünyaya siyaseten ve bilgi birikimi açısından yön vermiştir(Şimşek 2016:361).

Fahrettin Razi Tevhid’in pek çok isimlerinin bulunduğunu belirtir. F.Razi bu isimleri şöyle ifade etmiştir ; ” ihlas”, “ihsan”, “hak davet”, “adalet”, “sözün en güzeli”, “güzel kelime”, “sabit söz”, ” takva”, “Baki olan kelime”, “Allah’ın Yüce sözü”,

“eşit olan kelime”, “Yüce sıfat”, “kurtuluş”, “ahid”, “iyilik”, “yer ve göklerin anah-tarı”, “din”, “sapasağlam ip”, “doğruluk”, “yol (sırat)”, “Hak” isimlerinden oluştu-ğu görülür (Razi 2015: 59-87). İsimlerin içerdiği anlam genişliğinin kapsayıcılığı bağlamında tevhidi ifade eden kelimelerin görüldüğü gibi, ictimai hayatı düzenle-yen tüm ilim dallarına yönelik anlayışlara zemin teşkil eden bir kavramsal alt yapı oluşturucu vasfının bulunmakta olduğu söylenebilir. Bu isimlerin esasında ictimai düzene yön veren temel kurucu kavramlar olarak görülmesinin yanından, yine tevhidin “**kâinatın işleyişinin ana düzeni**” sağlama vasfına sahip olma yönü ile de esasında her alanda, her konuda kendi yöntemine göre “bilgi üretme”nin “yönte-mi” ne sahip olduğunu da ifade etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre tevhidin “**yol (yöntem)**” tabiriyle tevhidin formülü olan “**fark+cem**” niteliğiyle, tüm ilimle-rin hem “farklılık” içeren hem de “iç bütünlüğü” ile yani mana eksenleri etrafında bütünleşmişlik vasfı ile “tekliği/birliği” ortaya koyan bütünlükçü yönüne dikkat çekilmektedir. Böylece tevhidi bilgi anlayışı ile, ilimlerin ve ilimlerin oluşumu-nu içeren unsurların hem “iç”hem de “dış”(farklılık) vasıflarının bütünleştiriciliği ile bütüncül olarak üretilen bir yönetime göre ortaya konulmuş olunduğu görülür. Çünkü kâinat “Ehad” olan Allah tarafından yaratıldığından kâinat ve içindeki ilimlerin hepsi ilahi “Ehadiyet” kaynaklı olduğundan yani ilimler bir bütün oldu-ğundan dolayı, çeşitli ilimler de, tek bir bütününün çeşitli yönlerini birlik içinde ele alan bir yönetime sahip olduğu anlaşılır. Böylece **tevhidin “yol”(yöntem) ismi ile tüm ilimleri bütünleştiren soyuttan somut gerçekliklere (realitelere) inen “bütünü gören” bir ilmi yöntem içermekte olduğunu ortaya koyduğu görülür.** Böylece modernitede ki gibi salt akılcılıktan hareket eden bilim –din çatışması gibi değil de “ilim-din” bütüncüllüğünün her ikisinin farklı bölmelere ayrılmasını engelleyen ilmi bir yöntem(metot) ortaya koymaktadır(Bilgiseven 2003: 71). sunarak, ictimai düzene bu yoldan üretilen bilgi ile düzen verdiği söylenebilir(Bilgiseven 2003: 69). Bu ilmi bilgi üretme yönteminin insan zihninin “ilim” ile “İslam” ın **bir bütün** olarak ele alınmasını ve buna göre de **Tevhidi Düşünce** bilgi inşa yöntemine göre düşünmeye alışmış olunulsaydı “araştırmalarımızdan birçoğunun önce” tümdengelimci(talil) bir metotla ortaya koyabilir ve sonra sınanabilirdi. Fakat kendi kültürümüzün değerlerinden koptuğumuzdan beri ilmi hakikatleri Batı’dan “bilim” şeklinde salt akılcılık sınırlılığı ile almaktayız. Batı bilim çevrelerinde ilmi gerçekler yakın zamana kadar hep tecrübelerle (tümevarım/istikra) elde ediliyordu. Buna ilaveten tümdengelimine yönelme zarureti ise henüz yeni yeni anlaşılmaya başlandığı görülmektedir. “Gerçi tecrübe yolu ile fiziki gerçeklere ulaşmak son de-rece faydalıdır. Ama sosyal realitedeki hakikatleri tarihi olaylardan sonra anlayıp ortaya koyabilmek, insanlığın ızdırabı bahasına olabilmektedir”(Bilgiseven 2003: 91). Bundan dolayı Tevhidi bilgi yönteminde öncelikle tümdengelim(talil) ve ar-dından da tümevarım(istikra) bütüncül yöntemi ile **herşeyin ilmi bütüncül bilgi yolu ile kıyamete kadar bilgisinin üretilmesinin ilmi kanunu** olarak ortaya koy-makta olduğu görülür.

Sonuç olarak tevhidi ilmi yöntem, kâinattaki bütünü gören anlayıştan hareketle, soyuttan(düşünce) somut gerçekliklere inen ve buna göre de “bütünü” “bir”lik(tev-

hit) halinde gören bir tevhidi yöntem anlayışını sunmaktadır(Bilgiseven2003:69). Bu bağlamda modern-pozitivist düşünce yöntemi, toplumdaki tüm şeylere, bilim alanlarına salt akla dayalı olarak bakmakta olduğu görülür. Yani modern-pozitivist düşünce yöntemi maddi dünyada sadece görünen şeyi(teki), duyu organlarının vasıtasıyla dışta gördüğüne göre ele alarak sadece buna göre bilgi üretmektedir. Oysa **Tevhidi Düşünce** yöntemi ise “oluşturmuş olduğu bütüncül(soyut/mana, his ve somutu/madde, duyu unsurlarını birlikte ele alan)kavramsal “bir”likçi (tevhidi) bakış açısı çerçevesi üzerinden oluşturduğu ilmi yöntem(metodu) ile; **tüm toplumu, ictimai(sosyal) ilimleri, ictimai(sosyal) ilişkilerin içeriğini “bir” likte ele alan bir bilgi üretme/inşa etme özelliğine sahiptir**(Şimşek 2016: 38).

“**Tevhidi Düşünce İlmi Yöntemi**” - “**Tevhidi İnsan-ı Kamil**” etkileşiminin ortaya çıkmasında ise iki “**mektep**”in eğitim hayatında aynı anda bulunması gerekmektedir. Bu “**mektep**”lerden ilki günümüz tabiriyle üniversitelerdir(medreseler). Bu noktada “**Tevhidi Düşünce İlmi Yöntemi**” - “**Tevhidi İnsan-ı Kamil**” etkileşiminin ortaya çıkarılması için üniversitelerde(medreselerde) okutulan tevhidi mahreçli; felsefe(düşünce/tefekür), ictimaiyat(sosyoloji), nefsiyat(psikoloji), siyaset, hukuk, ahlak gibi ictimai ilimler ile mantık, matematik, astronomi, fizik, kimya, biyoloji... gibi fen ilimleri ile ilmi bilgilerin yer alması gerekmektedir. İkinci “mektep” ise dergâhlardır(tekkelerdir). Bu kurumdaki eğitimin esası da insanın iç dünyadaki duygularının olumsuzlarının temizlenmesini içeren ilimdir. Bu kurumda eğitimin konusu, laboratuvarı ve araştırmasının konusu insanın kendisidir. öğretilen insanın iç dünya ilmi yani “**duyumlar ilmi/hal ilmi**” ile insanın duygularında, düşüncelerinde var olan kin, hased, riya, kibir...gibi pek çok olumsuz duyguların varlığını anlayarak bunlardan arınmayı gerçekleştiren ilimdir(Kayıklık 2011:28, 45).Böylece “**Tevhidi Düşünce İlmi Yöntemi**” ile “**Tevhidi İnsan-ı Kamil**” etkileşiminin sonucunda “düzen(sistem) kurucu insanı” ortaya çıkranca bu iki ana temel öğretim kurumlarının(mekteplerin) bütüncüllüğünde oluşan “**tevhidi bütüncül ilmi yapı**”nın Türk-İslam devlet ve toplum tarihi, kültürü açısından önemi ihmal edilemeyecek kadar büyüktür(Şimşek 2016:50). O halde medeniyet kurmada öncelikle; kurucu bir düşüncenin(felsefe) oluşması şarttır. Bundan sonrasında ise ikinci aşamada bu kurucu düşünce etrafında ilmi bilgi üretmek için takip edilen “**yol**” yani “**yöntem**” ile belirlenip buna göre inşa işlemine başlanılmasının gereği bulunmaktadır. Bu iki unsurun bütüncüllüğüne(tevhidi bütüncüllüğe) dayalı **kurucu ilmi yapı** ortaya konulduktan sonra üçüncü aşamaya geçilmesi gerekmektedir. Üçüncü aşamada ise bu iki mektebin tevhidi bütüncül eğitim yapısını diğer ilmi alanlarına yayılmasına geçilerek tüm ilim alanlarının inşası ile artık medeniyet inşasının ortaya konulmasına geçilebilecektir. Böylece Türk-İslam medeniyeti öncelikle bu üç unsuru tüm ilim sahalarında “**Tevhidi Düşünce**” anlayışı merkezi çerçevesinde gerçekleştirerek tüm ilimlere “**Tevhidi Düşünce Temelli İlmi bilgi Yöntemi**” ile yön vermiştir. Türk-İslam dünyasından bu durumun ortaya konulduğu tarihi toplumsal tecrübeyi 7. yüzyıl ile 19.yüzyıla arası 1200 yıllık süreçte, dünyadaki üç kıta üzerindeki hâkimiyet kurmasındaki ana çerçeveyi “**kurucu düşünce-ilmi yöntem ve tevhidi bütüncül kâmil insan**” etkileşimi ile ortaya koymuş olduğu görülmektedir.

Bu yönüyle **Tevhidi Düşünce** bilgi yöntemi ile aydınlanmacı ve pozitivist mahareçli modern bilgi yönteminin en hayati farklılık alanlarının kesin sınırları çizilmiş olmaktadır. Böylece her iki medeniyetin “insan tipi”, “düşünce yöntemi”, “bilgi yöntemi”, “medeniyet düzeni kurucu unsurların farklılıkları”, “kurumsal yapılanmalarının farklılıkları”nın, kesin ayırıştırıcı sınırlarını belirleyen unsurlar, açığa kavuşturulmuş olmaktadır.

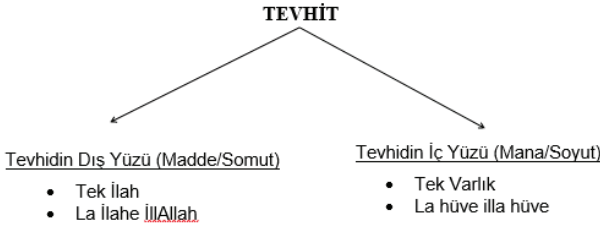
1.1.1.2. Tevhidin İctimai İlimlerle Olan Düzen(Sistem) İnşa Etme İlişkisi

Tevhit, Allah'ın birliğini ifade etmekle birlikte, İslam dininin inanç akidesini oluşturmasının yanında sosyal ilim açısından da, “**Allah'ın birliği yönüyle-** Allah'a **iman** ve bu noktadan hareketle **ictimai düzen (sistem)**“ kuruculuk yönüyle, sosyal hayata dolayısıyla topluma/kültür sistemine/medeniyete yön verici niteliğiyle oldukça önemli bir anlama sahiptir.

Bu bağlamda ;

Tevhit = Madde(akıl/dış) + Mana (kalp/iç)

ya da bir başka ifade ile “ Bir **kâinat kanunu olan tevhid**” ve buna bağlı olarak “**Kâinat Ana Düzeni (sistemi)**”ni kuran tevhid'in, bir iç (batın) bir de dış(zahir) manası olmak üzere aynı anda var olan iki yüzü(veçhesi) bulunmakta olduğu ve yöntemini de buna göre oluşturduğu görülür(Bilgiseven 1990: 8).

Bu vasfıyla tevhit; her şeyin hem iç hem de dış yönünün bulunduğu ve bunları aynı anda birlikte ele alan; bir yönleme, bir bakış açısına ve böylece kainattaki herşeyi buna göre ele alan bir genel kâinat anlayışına sahiptir(Şimşek 2016: 39). Bu tevhit terkibine göre ise her şey bütüncül bilgi ile ele alınmaktadır. Buna göre kâinat bir bütün olduğundan, kâinatın içindeki her şeyde bu bütünün bir parçası durumundadır. Dolayısıyla kâinatın her şey, tevhit kanuna göre açıklanır. Bu bağlamda maddi alemde bulunan hiç bir insan birbirine benzemez, hiçbir ağaç birbirinin aynısı değildir, hiçbir yaprak birbirinin aynısı değildir, hiçbir parmak izin birbirine benzemektedir. Öte taraftan da tüm bu benzememezliklerin hepsinin de ilahi yaradılış çıkışlı olması gerçeği tevhidin bütüncül ilahi bilginin, “**düşünce**” ve “**yöntem**” merkezlilik temelli oluştuğuna ortaya koyduğu söylenebilir. Çünkü kai-

nat üzerinde ki tüm şeyleri “**anlama**”yı ve “**bilme**”yi gerçekleştirmek için o şey/ler üzerinde öncelikle bir “**düşünce**”nin geliştirilmesi gerekmektedir. Sonrasında da bu “**düşünce**” nasıl bir “**yöntem**” anlayışı ile kavramlaştırıp açıklama getirilecektir. İşte tevhit kanununun ve tevhidi düşünce ilmi bilgi inşa etme yöntemi ile bunun sağlamakta olduğu aşağıdaki gösterimle daha açık bir ifade imkanı sunulmuş olmaktadır. Buna göre ;

Tevhit = Madde	+	Mana
(Görünen)	+	Görüneni vahiye göre oluşturma
Duyu organları	+	His/Duygular
Akıl/ beyin	+	Kalp/ iman
Düşünme	+	Düşünce

Tevhidi İnsan	=	Beden (Vucud)	+	Ruh
		Rahmaniyet ekseninde	+	Rahimiyet ekseninde
Olan insan				olan İnsan
Dil ile ifade			+	Kalp ile kabul hissi

Tevhit İnsanı =	Hadid Suresi 4.Ayet	+	Kaf Suresi 16.Ayet
(Maiyyet)			(İnsan Duygusunun
			Temelini/Niyetini Bilen
			Allah’a (Yakınlık/Akrabiyet)

Buna göre ;

Tevhidin ilmi yöntem = **Tümevarım(istikra) + tümevarım ve tümdegilim(-talil)**

Birlikteliği ile bütüncül bilgi üretme yönetimine ulaşılır. Bu bağlamda tüm ilim dallarını inşa etme ve ictimai ilim alanlarının oluşumu, medeniyet inşası, vatan kurucu din anlayışı olan tasavvufun ilmi yönteminin ve bu ilmi yöntemin oluşturduğu öncü, düzen (sistem) kurucu insanı kamilin(düzen kurucu “büyük insan”, “yüksek ruhlu samimi insan”ın) oluşumuna ulaşılmış olunur(Şimşek 2008a ;280).

Bu tevhidi ilmi yöntem terkibine göre “**Tevhit=madde+ mana**” bütünlükçü “**Kainat Ana Düzen**” işleyişi, **günümüz modern düşüncenin salt akılcı yani “İnsan=madde” formülüne göre yapılandırılmış cemiyet hayatına karşın**; da-ima gelişmeci bir şekilde düzen veren uygulamaları da bünyesinde bulundurur. Bu bağlamda tevhidin özüne uygun gelişmeci ilmi anlayışı ile ilim dallarına yön

vererek, **Tevhidi Düşünce** ilmi yöntemi ile tüm ilim dallarının günümüzde cari olarak geçerlilik taşıdığına, aşağıdaki örnekleme ile izah edilebilir. Örneğin günümüzdeki liberal–pozitivist modern dünya anlayışına göre kurulu modern ekonomik yapıda ve modern toplum hayatında çok güncel olarak kullanılan “faiz” in, Tevhit anlayışına göre haram olduğu ayeti, tevhit kanununa göre ele alındığında söz konusu “haram” oluşun günümüzde toplum hayatını nasıl yeniden “denge”, “huzur”, “adalet”, “diğergamlık” üzerine düzenlediği ortaya konulabilir. Türk-İslam düşüncesinin tevhit terkibine göre bu konuyu değerlendirdiğimizde **Tevhidi Düşünce**ye dayalı ilmi yöntemine göre faize bakıldığında onun gelir dağılımını bozucu etkileri ortadan kaldıran, tekelleşmeyi ve sömürüyü yok eden bir tevhibi iktisat siyasetinin varlığı görülür. Böylece tevhibi düşünce yöntemine dayalı faizi haram sayan ve buna göre oluşturduğu tevhibi iktisat siyaseti ve düzeni ile **Tevhidi Düşünce** ilmi yöntemi, günümüzdeki küresel üst aklın tekeli kurduğu toplum düzenine karşı dahi denge cemiyet yapısını oluşturmaya, huzur ve ahlak toplumu inşa etmeye açık bir gücünün bulunduğu ortaya çıkar. Çünkü tevhit kanunu “**Kâinat Ana Düzen**”ni kurucu bir mahiyete sahip olduğundan, kıyamete kadar ki tüm zamanlarda uygulama cari olarak açık bir ilahi düzen kurucu medeniyet yapısını inşa edici bir çerçeveye sahiptir. Bu çok açık bir ilahi ilim anlayışıdır(Şimşek 2018a:58). Bu noktada tevhibi her türlü ilim inşası, inşa yöntemi, medeniyet inşası, ictimai siyaset, ictimai düzen yasalarının... dahi günümüzde her an cariliğini korumakta olduğu açıkça söylenebilir. Bunun sağlanmasını ise tevhit bütüncül bilgi inşa yönteminden ortaya konulması mümkündür.

<i>Madde</i>	+	<i>Mana</i>
- Vahyin emrine girmiş AKIL		VAHİY
- <i>Toplumda Faiz ilişkisine girilmez</i>	+	Faiz yasaktır (ayeti)

Çünkü İlahi emre göre şekillendirilmiş akıl ile dünyada eylem yapılır (maddi dünya)/ yani”Madde”dir + İlahi emirdir
Manadır

Bir başka örnek vermek gerekirse;

İlahi emre göre hareket eden akli bilgiye

göre İçki içilmez(maddi dünya) + İçki İçmek yasaktır (vahiy/mana)

Böylece ayetlerin dünya hayatında tüm zamanlarda tevhit kanunu insan ve toplumun düzene kavuşmasına(maddi alan), ilahi emir ve yasaklarla yön verilmesi(mana alanı) ile dünya hayatını ilahi emre göre düzenlenmiş akıl uygulaması ile geliştirilen davranışlarla ortaya koymakta olduğu görülür. Buna göre de bu maddi

alanda(dünya hayatında) vahye göre uyulması istenen ilahi kuralların bütüncüllüğü/birlikteliği, **Tevhidi Düşünce** ilmi yöntemine göre gerçekleşerek, insana, topluma, medeniyete düzen ve yön vermektedir. Yine bu manada tevhit formülünden insan ve diğer unsurları ele aldığımızda;

Tevhit = Madde + Mana

Tevhidi İnsan = Beden (Vucud) + Ruh

Beyin /Akıl(Duyular) + Kalp(his /duygu)

Akıl + İman

Dil ile ifade + Kalp ile kabul hissi

Tevhit İnsanı = Hadid Suresi 4.Ayet + Kaf Suresi 16.Ayet

İnsan Duygusunun

İnsanın dış davranışlarına

Temelini/Niyetini Bilen

İlahi ölçülerin emirlerine göre

Allah'a Yakınlık(Akrabiyet)

yön vermesi (Maiyyet)

Buna göre görünen bütüncül ilmi anlayışının ördüğü her bir unsurun, kıyamete kadar daimi **düzen kurucu** boyutuna ulaşılmış olunur. Bu ilmi kurucu yöntemin ya da tevhit ictimai ilim anlayışının, modernite ve/ya pozitivistimden farklı olarak **ayrı bir ilmi şahsiyet vasfıyla** bilinmesi gerekmektedir. Çünkü tevhit kanunu "**Kâinat Ana Düzen Kurucu**" bir mahiyete sahip olduğundan, düzen ve kuruculuğu, ictimai ilimlere kendi kavram ve düşünce yöntemi ile ve bütün bunları kâmil insanı(tasavvufi eğitimden geçmiş zülcenahyn insan vasfı) ile hayata geçirerek dünya sistemine yön vermesi mümkün olabilecektir. Bu mümkünlük ise **Tevhidi Düşünce** ilmi yönteminin bir ilahi düzen kurucu medeniyet yapısını inşa edici bir çerçeve sahip olmasından kaynaklandığındandır.

Tevhit "**Kâinat Ana Düzen**" kanunu olduğundan yeryüzündeki tüm tevhide inanan veya inanmayan insanlar ile diğer tüm "şey"ler hep tevhit kanununa bağlı çalışmaktadır. Bu manada;

Göklerin ve yerin yoktan yaratıcısı O'dur...

O her şeyi yaratan ve her şeyi hakkıyla bilendir”(En’am 101) ve yine

“**Allah her şeyin yaratıcısıdır, O herşeye vekildir**”(Zümer 62) denmektedir. O halde **her şeyde** tevhit kanununa bağlı bir var oluşun olduğunu bu ilahi beyana göre anlamak ve **her şeye** bu noktadan bakmanın gereği ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede tevhidin **her şeyde** var olduğunu “inanma, anlama” bağlamında ikiye ayırarak ele almak gereği oluşmaktadır. Bunlar “**Özüne Uygun Doğrudan Tevhit**” ve “**Tertsen Tevhit**” kavramları şeklinde izah edilebilir.

Tevhit anlayışının **her şeyde** var olduğunun ilmi idraki ve onun üzerinden kıyamet kadar özüne uygun hareket edildiğinde medeniyet düzeni kurucu durumunun var olmasına karşın özellikle İslam medeniyetinin, 19.yüzyıldan günümüze kadar modern Batı medeniyetinin hegemon yapısına bağımlı hale getirilmişliği de ortaya çıkmıştır.

Tevhit, tüm zamanlarda hâkim bir sistem olduğundan ve her zaman aralığında kendi sabitelerini değişmez olarak ortaya koymaktadır. Bu bağlamda 19. İle 21. Yüzyıl arasında hegemon pagan pozitivist Batı medeniyetinin gelişimi, buna göre nasıl izah edilmesi gerekmektedir. Mevcut bu durum dikkate alındığında, ilahi hakikat olan “Tevhit”e bağlı oluşan **Tevhidi Düşünce** ilmi anlayışının, tüm zamanlar için genel geçerliliğini nasıl anlama gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda “Tevhid”in de kıyamete kadar dünya cemiyet yapısı içinde özüne uygun ilmi yönteminin kullanılıp, cemiyet sistemine aktarılması halinde “ lider, düzen kurucu” bir ilahi sistem olduğu hakikati ortaya çıkmaktadır. Bu durum karşısında tevhidi, özüne uygun yeni bir bakış açısı ile kendi ilmi yöntemine göre düzenli olarak açıklama ihtiyacının ortaya çıkarmakta olduğu söylenebilir. Çünkü modernite süreci; çağdaşlık, bilimimizim, pozitivism, aydınlanma ve batılılaşma gibi dayatıcı söylemlerle İslam medeniyetinin ya da Türk-İslam medeniyetinin bu özgün ilmi yöntemini bizlere unutturmuştur. Bu unutturulmanın önce farkına varma ve sonrasında da bu unutturulmadan ilmi olarak çıkabilmek için, her iki dönemde (7-19 yüzyıllar arası İslam medeniyeti hâkimiyeti, 19-21yy arası Batı medeniyeti hâkimiyeti) tevhidin genel geçer ilmi yöntemini kendi içinde, özüne uygun bir şekilde ikiye ayırarak ele alma zarureti ortaya çıkardığı görülür. Çünkü aynı tevhit kanunu bir dönem kendisine tam tabi olanı dünya lideri yaparken, bir başka dönem aralığında bunun gerçekleşmediği görülüyor. Oysa tevhit kıyamete kadar dünya hayatında her toplumda tam olarak uygulandığında düzen verecek ve onu lider yapabilecek bir niteliğe sahiptir. Böylece fiili ikili durumun ortaya çıkmasına bağlı olarak yapılacak Tevhidi tasnif ile medeniyet kavramına, kâinat anlayışına, siyasal sistem sürecine, insan inşasına, özgün bilgi inşasına, ilimlerin tasnifine... vb bakışında buna göre değerlendirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada tevhide kendi içinde olumlu anlamda “**özüne uygun doğrudan tevhit**” ve negatif anlamda özellikle materyalist düşünce temelinden hareketle aydınlanma ve pozitivismle bağlı modernleşme bağlamında “**tersten tevhit**” şeklinde iki temel kavram geliştirme şeklinde ele alınması gereği ortaya çıkmaktadır(Şimşek 2016: 56).

Olumlu anlamda, İslam medeniyeti 7-19 yy arasında “**özüne uygun doğrudan tevhit**” formülü ile ancak ve ancak tevhidin örnek kul/kamil insanı madde + mana birlikteliğinde ideal insan olarak inşa edilebilmektedir. Buna göre tevhit formülü “**tevhibi kamil(ideal) insan**” duygu/hislerini(mana), dünyanın maddi gerçekliğinde vahyin emrinde ortaya koyarak, tevhibi bir cemiyet yapısının daha yukarıda medeniyet(umran) yapısının oluşumunu hazırlamaktadır. Bu bağlamda “tevhibi ideal insan; maddi anlamda cömert, paylaşımcı, dayanışmacı, diğergam olmasına yönelik ahlaki vasfı(bu vasafta tasavvufi eğitimle ulaşılabilir) toplum tarafından maddi gerçeklik alanında(dünya hayatında) görülür.

“**Özüne uygun doğrudan tevhit**” anlayışı, “**tevhibi kamil(ideal) insan**”ı mana bağlamında his dünyasının ürettiği duyguları tasavvufi eğitim yolu ile(seyrü sülük yolu ile) terbiye ederek; azla yetinmesini, kanaat sahibi olmasını, takva, teslimiyet, tevazu, sevgi, ilahi inkar dışı konularda hilm(uyumluluk/yumuşaklık) göstermesi, razı olma, samimiyet(ihlas) duygularının gelişmesi şeklinde bir davranış ortaya koymasına yol açabilecek duygu temizliğini batın(iç) aleminde geliştirir. Böylece taraftan ahlaki dönüşüm yolu ile “**dikey bir yolculuk**”la (Kılıç 2011: 76-77), tasavvufi yöntem ile tevhibi bütüncül düşünebilen insanın iç boyutu inşa edilmiş olunur. Diğer taraftan da üniversitedeki(medresedeki) zahiri, dünyaya ait tüm ilimleri de tevhit kanununa göre eğitimi verilerek, tevhit; madde+mana terkinin eğitimi yolu ile insan da bu bütüncül eğitim(dergah+üniversite bütüncüllüğü) gerçekleştirilmiş olunur. Buna göre söz konusu bu insanda, duygu temizlenmesi ile düşünce yapısı, tevhibi öze uygun bir şekilde bütüncül eğitim yolu ile edindirilerek, **tevhibi ictimai düzen kurucu, sistem inşa edici“ kul insan” vasfı ortaya çıkarılır**. İşte Türk-İslam medeniyetinde medeniyet kurucu büyük insan niteliğine bu yolla ulaşılmış olunmaktadır. Böylece insan, içinde yaşadığı kendi medeniyet değerlerinin özgün felsefi(tevhibi felsefi),ahlaki, hukuki, estetik düşüncesi etkisiyle oluşturduğu milli ve manevi bütüncül şahsiyet yapısı ile, medeniyetinin kurucu özgün insan tipinin taşıyıcılığını temsil etmiş olmaktadır(Şimşek 2008b ;121).

Tevhidi inanan kesimler için “**her şeyde tevhit kanunu geçerlidir**” anlayışı hâkim olduğunda, tevhit ehli **her şeyde tevhidin madde+mana bütüncüllüğünü gören bir kültüre sahip olarak eğitilmesi gerekmektedir**. Buna göre **eğitilen insan** tevhit kanununa göre; eşyayı, kâinatı, insanı, medeniyet sistemini ele alarak “düzen” anlayışını, Tevhibi Düşünceye dayalı bütüncül ilmi yöntem aklı ilmi ile kurabildiği ve gelecekte de kurabileceği söylenebilir. Çünkü yukarıda da ifade edildiği

gibi tevhi, kıyamete kadar tüm zamanlarda, tüm toplumların huzur ve dengesi için gönderilmiş ictimai bir düzen anlayışına sahiptir. Oysa tevhide inanmayan insan ise yaratılmış varlıktır. Ancak bu insan, tevhide inanmadığından herşeyde bütüncül iç+dış bütünlüğünü görme yöntem eksikliğine ve bütüncül akıl yapısına sahip olamamaktadır(modern insan da buna dahildir). Böylece salt akılcı modern insan, modern pozitivist düşünceye dayalı eğitim yöntemi ile düşünce yapısı ve zihin kurgusu oluşturulur(Şimşek 2016:58). Buna göre bu modern insan bütüncül olarak tevhide bakamadığından, **herşeye** sadece salt akılınca bakma noktasında bulunduğundan; eşyayı, kâinatı, insanı ve medeniyet sistemini kurmaya çalışır. Fakat kendisinin de yaratılmışlığına bağlı olarak tevhit kanununa bağımlı bir varlık olmasına rağmen, sahip olduğu “düşünce “anlayışına göre **her şeye** tevhit gözünden değil de, başta aydınlanma ve pozitivism etkisiyle materyalist salt akıl cephesinden bakmak özelliğine göre eğitilmiş olduğu görülür. Pozitivist düşünce yöntemine dayalı salt akılcı bakış açısına sahip insan dahi, kâinat hakikati olan tevhit kanunundan kaçamamaktadır. Ancak bu etki, tevhide bağlı olmayan modern insanda pagan **“tersten tevhit”** anlayışının içine düşmek şeklinde bir yöntem geliştirmeye itmiştir. Böylece modern insanda bile olsa o, Allah tarafından yaratılmış bu insan tipi olduğundan, tevhide bağlı olduğunu bilmeksizin **salt akılcılık sanısı** ile tevhit kanunu, paganlaştırarak ona tersten tevhit yöntemi geliştirerek, esasında tevhibi yöntemine bağlı yaşadığını görmekten uzak bir konuma düştüğü görülür. Bunun da “bilinçli olarak imanı tercih etme ” olmadığından, pagan düzeyinde bir yöntem ve sistem anlayışı çerçevesinde kalmış olduğu söylenebilir.

Materyalist düşünce temelli aydınlanmacı ve pozitivist modern Batı düşünce adamları, A.Comte, Marks, Durheim, Weber, A.Smiht... hepsi esasında Allah'ın yaratığı insan olmaları ve tevhide göre yaratılma ve düşünce üretme vasfına sahip olmalarına rağmen materyalist düşünce yöntem gereği **“tersten tevhidin”** içine düşerek, salt akılcı kutsayan pagan temelli modern Batı medeniyet değerlerinin oluşumuna hizmet etmişlerdir(Şimşek 2016 :61).

Buna göre yukarıda adı geçen Batı'lı düşünürler ve benzerleri dahi **“tersten tevhit yaparak”** insanın seküler ve materyalist düşünce akılcı ile; eylemlerini yapmaya, davranış geliştirmeye, düşünce üretmeye, sistem kurmaya, medeniyet inşa etmeye teşvik etmekte oldukları görülür. Bu konuda Durkheim “neyi tanımlayarak işe başlamanın gerekli olduğuna” dikkat çekerek, yöntemin varsayımlarını belirlemenin öneminde yoğunlaştığı görülür(Prades 1999:8). Buna göre **tersten tevhit bakışı** ile **homo economicus** ve **homo laicus bireyin(seküler/modern insan) :**

Maddi dünyadaki ; Cimrilik, içki, yalan, gıybet, hırs, şöret olma eylemleri ... gibi davranışları açıkça, duyu organları vasıtasıyla, gözlemlenir, görülür. Buna ilaveten tersten tevhitte de mana boyutu bulunduğundan ama pozitivism'e bağlı olan modern insanın bunu salt akılcılık bağımlılığından dolayı görmediğini(vahiy, ilham, duygular, hisler, duyumları) yok saydığından, analizlerinde esasında kendisini de saran bu soyut unsurları yok saymıştır. Böylece sadece gördüğü maddi şekli dikkate alarak **tersten tevhidin içine düştüğünü fark edememektedir.**

Bu eksiklikle de sosyal bilim dallarını; sosyoloji, felsefe, siyaset, hukuk, iktisat ... gibi medeniyet kurucu yönetim bilimlerini inşa etmiştir. Oysa modern insanı ve moderniteye ait Marks, Durkheim, A.Comte... gibi kuramcı filozofları dahi mana boyutunu içeren soyut duygular sarmıştır. İnsan bundan vazgeçemez. Çünkü onlarında örneğin çocuk sevgileri, eşlerini sevmeleri, para unsurunun kendisini sevmeleri, ... gibi mana(his) merkezli duygulardan kopamadıklarından, esasında modern insanı da, tevhit terkindeki madde+mana birlikteliği çepeçevre sarmış olduğu söylenebilir. Ancak modern insan, kuramcı filozof.. sadece gördüğünden hareket etmeyi(pozitivist “düşünce” yöntemi) merkezine aldığından, bu düşüncesi, bilgi inşası ve davranışında hep **tersten tevhide yöntem** anlayışını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, **tersten tevhide** açısından mana /soyut duyguları modern insanda; dünyevileşmeye, tekelleşmeye, hükmetmeye, tek başına buyruk olmaya(egosantrik) yönelik arzu ve istekler, öfke, kin, haset, kibir, riya/iki yüzlülük, gurur, dünya sevgisi, mala, paraya, makama sahip olmanın **sevgisi duygusu** gibi soyut hisler ile “**birleşerek**” negatif yıkıcı, zararlı, düşük ahlaklı insan tipi ortaya çıkarılmış olunur. Böylece **Tersten Tevhit** yolu ile modern insanın bu negatif duygular(-mana) ile salt akılcı davranışlarının(**madde**) birlikteliği; iki yüzlü egoist, emperyalist, hegemon, tekelleşmeci iktisat aklına ve siyasetine sahip, pragmatist insan tipi ortaya çıktığı görülür(Şimşek 2016: 60-61).

Tersten Tevhide dayalı duygular üzerinden inşa edilen modern pozitivist mahreçli sosyal bilimler modern medeniyet sisteminin bilimsel oluşturucu unsurları halinde, modern üniversitelerde ve eğitim sistemlerinde hayatın içine sokularak, modern medeniyetin; kurucu düşünce yöntemini, devlet, toplum ve insan sistemini inşa etmiş olduğu görülür. Buna göre modern Batı insanı da her ne kadar la-dini merkezli düşünse de, esasında Tevhit inancına göre o da Allah tarafından yaratılmış olduğundan **sadece “insan” vasfıyla**, tevhit kanuna bağlı olarak hareket etmek zorundadır. Ancak bu **modern insan, İslam ve tevhit inancına sahip olmadığından pozitivizme göre düşüncesini ve kendisini oluşturmuştur**. Böylece materyalist evren düşüncesine bağlı kalarak; evren, bilim, bilgi, insan, eşya anlayışını bu idrake göre şekillendirse de, yaratılmış insan olma vasfından dolayı “kendisini bunu idrak etmese dahi” tevhit kanuna bağlı bir düşünce ve hayat düzenini yaşamak mecburiyetinde kalmaktadır. Bundan dolayı modern Batı insanı, tevhit formülünden kaçamamakla beraber pozitivist ya da pozitivist hermonotik anlayışa bağlı olduğundan, bu hakikati **Tersten Tevhit** yaparak kendi hayatına uyguladığı görülür. Buna göre **Tersten Tevhite** göre modern Batı insanı farkında olmadan **madde+mana** bütünlüğü içinde bilgi üretirken fakat bu bilgiyi rasyonelleştiren(paganlaştıran) bir yöntem ile daima kainata ve eşyaya yönelik “**açıklamacı**” bilgi inşa etme sürecindedir. Bu bağlamda konuyu daha anlaşılır kılmak için modern Batı insanın tevhit kanununun farkında olmadan ama onun yöntemini **Tersten Tevhit** yaparak tevhit kanuna bağlı oluşunu aşağıda şöyle sergileyebiliriz ;

Modern İnsanın

Tersten Tevhitci oluşu = Madde/duyu organları) + Mana(İnsanın his, duygusu)

= Para + Paranın insanın iç dünyadaki
Sevgisi, tutkusu, bağımlılığı
= Makam + Makamın insanın iç dünyasındaki
Sevgisi, tutkusu, bağımlılığı
=Mal, Sermaye + Malın,Servetin insanın iç dünyadaki
Sevgisi, tutkusu, bağımlılığı

Buna göre modern, pozitivist insan “**gördüğün vardır, görmedin yoktur**” anlayışına dayalı modernite bilimsel metoda göre düşünce ve bilgi geliştirdiğinden, iç dünyasında “paraya/makama/mala sahip olma...” **duygusunu**(ki o,manadır), salt akılcı olarak görmediğinde bu “**duygular**” ya da “**hislerin**” **kendi maddi davranışlarına yön vericiliğini ölçemediğinden, somutlaştıramamaktadır. Bundan dolayı, bu duyguların ictimai sistemde, düzen kuruculukta, sosyal hayata yön vericilikteki etkisini salt akıl cılıkyolu ile görmediğinden bunları yok farz etmektedir.** Oysa örneğin tekelci gücün siyasi hegomanya **tutkusu/duygusu**, dış davranışlarına hep içerden gelen bu **his duyguları** ile yön vermektedir. Fakat modern Batı’lı insan ya da modernite düşüncesine bağlı insan, bu duyguları(örneğin paraya sahip olma duygusunu, paraya sahip olmanın sevgisi gibi) somut olarak rasyonel/salt akılcı olarak görmediğinden, sadece dışardaki paranın somut gücünü salt akılcı bakışla dikkate almış olmaktadır. Modern-pozitivist insanın tevhidin iki unsurundan sadece birisini(maddi boyutunu) dikkate alıyormuş gibi gözükerek, ama esasında duygunun/hissinde(mananın da) maddeye tesir etmesini salt akıl ile görmediğinden onunla da hareket etmek mecburiyetinde kendisini düşünmemektedir. Oysa bu durum, modern-pozitivist insanın manayı görmemesinden veya onu var kabul etmemesinden dolayı onu, **Tersten Tevhit** yapmanın içine düşürmektedir.

Modern Batı’lı insan ya da modernite düşüncesine bağlı insan, paraya/mala/makama... sahip olma **soyut duygusunu** görmedi halde ondan bağımsız dış davranış geliştirememektedir. Bundan dolayı modern insan **pagan tersten tevhide dayalı rasyonelleştirmiş olan bir madde+mana bütüncüllüğüne göre davranış geliştirdiğinden hareketle esasında yeryüzünde hiç kimse, tevhit kanunun dışına çıkamadığı ortaya çıkmaktadır.** Fakat materyalist modern düşünce sadece gördüğünden hareket etmiş olduğundan, soyut alanı yok farz ederek, temelde madde ve mana birlikteliğinden başka bir davranış geliştirememekte olduğu görülmektedir. Buna göre modern-pozitivist insanı da Allah tarafından yaratıldığından o

da, tevhit kanununa bağlı ama iman noktasında eksik olduğundan, **Özüne Uygun Doğrudan Tevhit** kanunundan kendisini düşünce yöntemi vasıtasıyla uzaklaştırarak, **Tersten Tevhit** kanununa tabi bir etik, tavır, davranış ortaya koymuş olmaktadır. Böylece modern pozitivist pagan düşünce yöntemi ve onun modern insanı, İslam'ın **Özüne Uygun Doğrudan Tevhit** anlayışındaki **madde+mana bütüncül yöntemi** kullanılmaktan kaçamamaktadır. Ancak bunu pagan akıl ile yorumlayarak, **Tersten Tevhit** yaparak ortaya koyduğundan, insanlık için ilahi kulluk sınırının dışına çıkan İblisyan isyan akli ve tavrını ortaya koyduğu görülür (Topbaş 2016: 63). Böylece **“Tevhidi Düşünce”**nin bilgi üretme yöntemi ise modern Batı medeniyetinin “insan=madde” yöntemine dayalı bilgi üretme sisteminden oldukça farklılık taşıdığı ortaya konulmuş olmaktadır.

“Tevhidi Düşünce” ilmi yöntem olarak, Gazzali'nin de belirtmiş olduğu gibi “tamamen kabul edilmiş imani deliller ile akli mantıki düşünce ve inceleme yöntemlerini uzlaştırıcı fikirselsel bir tutum bağlantısı”nın birlikteliği üzerine oturtulmuştur (Gazzali 2002: 17). Bu yönüyle Gazzali'de **“Tevhidi Düşünce”**nin ilmi yöntemi imani delilleri ;” mana” ile, akli mantıki düşünce ve incelemeleri de ;”madde” şeklinde ele alarak, bütüncül/birlikçi bir ilmi bilgi üretme yöntemini, iki boyutuyla ortaya koymuştur. Bu konuda Gazzali, İslam dünyası içinde dahi “Sünneti ve hadisi benimsemekle yetinen ve inceleme ve araştırma yöntemlerini inkâr edenin doğru düşüncesi kalmaz” (Gazzali 2002: 17) ifadesi ile **Tevhidi Düşünce**'nin ya da **“Özüne Uygun Doğrudan Tevhit”** ilmi yönteminin, bilgi üretmedeki bütüncüllüğünün gerekliliğine ve korunmasına hassasiyetle dikkat çekmiş olduğu görülüyor. Oysa modern Batı insanı ve onun düşüncesinin yöntemi, bu noktadan ne kadar da uzak bir konumda olduğu çok açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak İslam medeniyeti **Özüne Uygun Doğrudan Tevhit** ilmi yöntemi ile sürekli olarak madde ile mana yani iç ile dış dengenin birlikteliğine dayalı dengenin oluşmasının sağlamaya çalışır. Bunu gerçekleştirmeyi benimsemiştir. İslam'ın tevhit karakterine bağlı gelişen bu iç ve dış unsurların ahenkli denge arayışı, dünyanın içinde bulunmuş olduğu yeni arayışa ikicilik (madde+mana bütüncüllüğü) yoluyla idealist manada yaşanan zamana ihya edici bağlamda daima özüne(-tevhide) uygun yeni bir açılım sunma gücüne sahip bulunmaktadır. Tevhidin bu bütüncül ictimai düzen kurucu ilmi düşünce yöntem özelliği, ictimai hayatın tüm ilişkilerini birlikçi/bütünlükçü bakışa göre düzenleyen bir mahiyete sahip olduğunu da aynı zamanda ifade etmektedir. Buna göre tevhidi bakışa göre, tüm sosyale konu olan ve toplumsal ilişkileri düzenleyen “kavram”, “olay” ve “olgulara” vahiy merkezli bakmış olduğundan, bütün bu ictimaiyata yön veren unsurların bir iç, bir de dış manasının bulunduğu anlamına gelmektedir. Bu noktada tevhidi ictimai ilim, her olay ve olgunun bir “iç”(mana/soyut) ve bir de “dış”(madde/somut) manalarını bilerek, bunların “birliği”/bütüncüllüğü üzerinden oluşan etkiyi “tek açıklama/genel açıklama” şeklinde ortaya koymaktadır. Oysa modern bilimin salt akılcılık üzerinden tek faktöre dayalı felsefi düşünce ile bilgi yöntemini kurarak evreni açıklama işlemine giriştiği görülür.

2. Tevhidi Düşünce Anlayışı Üzerinden Medeniyet Kurucu İctimai İlim Alanları

Yukarıda da belirtildiği gibi İctimai ilim alanları başta felsefe, ictimaiyat, siyaset, iktisat, hukuk, tarih/felsefesi,nefsiyat... gibi alanlar olup, bütün bunlar İslam'ın özü olan tevhit anlayışına göre İslam medeniyetinin kuruluşuna yön veren ana ictimai ilim alanlarıdır. Bu ilimlerin içinin de **Tevhidi Düşünce** ilmi bilgi anlayışına göre örülmesiyle, “**Tevhit-Medeniyet**” inşa sistemi böylece kendiliğinden ortaya çıkmış olur.

Tevhit ; kainata, insana, tabiata, üretime, iktisada, siyaset, adalete, devlete, aileye, cinsiyete...vs gibi dünyadaki tüm ictimai ilişkileri, kendine özgü ilmi yöntemi ile ele alarak ona bir çerçeve çizerek, ictimai düzene yön veren bir niteliğe sahiptir. Tevhidin bu “ilmi düşünce yöntemi” üzerinden cemiyetin; kültür sistemini, ictimai yapılanmasının ve ictimai işleyişinin içeriği belirlenerek, cemiyetin tevhidi bütüncül yapılanması oluşturulmuş olunur. Bu yönüyle İslam medeniyetine(umranına) asli kimliğini veren, **ictimai alana yönelik tüm unsurları bütünleştirerek bir araya getiren organik bünye haline getiren** ve bunu da vahyin ışığında medeniyet (umran) yapısı haline sokan ana unsurun tevhit olduğu söylenebilir(Faruki 2107: 36).

Tevhid kavramı ile yaşanan dünya siyasal sürecine bakıldığında, M.S. 7.yüzyıl-da “**Kâinat Düzenini(sistemini) sağlayan Ana kurucu**” ilim anlayışına sahip **Tevhidi Düşüncenin**, İslam medeniyet düzenin ictimai yapısının kurucu vasfını, **zül-cenaheyn**(tevhidi bütüncül ilme sahip iki boyutlu eğitim yöntemi ile inşa edilen) **insan** unsuru vasıtasıyla oluşturulduğu görülür. Yine bu süreçten itibaren **Tevhidi Düşünceye** dayalı bilgi yöntemi üzerinden oluşan “**Ahlak Toplumu**” anlayışına dayalı cemiyet düzeni ile de(Şimşek 2013:139), onun ictimai sistemini kurulduğu da belirtilir. Bu **Tevhidi Düşünce** temelli ictimai düzen yapısı ise 19.yüzyıla kadar aktif olarak, dünya sistemine yön vermişti.

19.yüzyılın başlarından itibaren ise pozitivist bilgi yöntemi üzerinden salt akılcılığa dayalı “modern toplum” sistemi, günümüze değin dünyaya yön vermektedir. 19.yüzyıldan itibaren ve 20.yüzyıl sürecinde; sanayi toplumu, endüstri toplum adları altında modern batı toplumuna ekonomik maddi kazanma anlayışının yön vermesini; la-dinilik, sekülerizm, laiklik, laisizm kavramları üzerinden Batı medeniyeti, kendi hegemonyasını, sömürsünü özellikle İslam dünyası coğrafyası üzerinde gerçekleştirmiştir. 21. Yüzyıl da ise bilgi toplumu adı altındaki dünya hızla; ahlak, medeniyet, din gibi cemiyetin manevi-soyut duygularının yön vericiliğinde bir toplum oluşturmaya yönelmiş bir dünya sürecine girilmiştir. Dünya bu yüzyıl-da din, ahlak, medeniyet gibi kavramların önderliğinde Yeni Dünya düzeni, Yeni Dünya toplum sistemi oluşturmaya yönelmiştir.

2.1. “Tevhidi Düşünce – Eğitim-Ahlak Toplumu” Kurucu İlişkisinde Tevhidi İlimi Birikim

İslam medeniyeti, 7. Yüzyıldan 19.yüzyıla kadar tam 1200 yıl süreyle Asya, Afrika ve Avrupa gibi dünyanın birbirinden coğrafyası, etnik yapısı, demografisi, üretim yapısı, kültürel arka planı gibi birbirine benzemez üç ayrı kıtasında; iktisadi, siyasi, hukuki, ictimai düzenine hakim bir şekilde yön vermiştir(Şimşek 2018 (c): 236). Bu dünyaya yön veriş i ise **Tevhidi Düşünce** İlim anlayışı ve **Tevhidi Düşünce** bilgi yöntemi üzerinden kurduğu “ **Tevhidi ilim birikimi**” ile sağlamıştır. Bu noktada tevhidin madde+mana birlikteliğine bağlı olarak düzen kurucu varlık olan “**kul/kamil**” insan unsurunun oluşmasında, tasavvufi zülcehaheyn eğitiminde çok büyük önemi bulunmaktadır. Çünkü tevhidin **madde+mana** bütüncül eğitim yönteminin kullanmasına bağlı olarak ancak tasavvufun ilminin inşa edebildiği zülcehaheyn “**kul/kamil**”insanın, medeniyet inşa etmede öncü ve önemli bir rolünün de olduğu görülür.

21. yüzyıl dünyası hakikati ise, takip edilen materyalist politikalar ve buna karşın ihmal edilmiş maneviyatçı politikalar yüzünden, İslam medeniyetinin temel özelliklerinin aranan dünya sistemi modeli olduğunun gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı günümüzde bu tevhidi düzen anlayışının dünya ölçeğinde yeniden hâkim olmaması için Kur’an ve sünnete saldırılara hız verilmiştir. Bu bağlamda Kur’an ve sünnetin **Tevhidi Düşünce** ilim geleneği üzerinden medeniyet kurmasının engellenmesinin çalışmaları da yoğun bir şekilde yeniden hız verilmiştir. O halde öncelikle İslam dünyası kendisine güven duyan bir şekilde Kur’an-sünnet eksen i üzerinden özüne uygun yeni bir toplum modeline arayışı içine girmesi gerekmektedir.

Dünya medeniyet ve siyasi tarihine bakıldığında pek çok medeniyetin yıkılmasının ana nedenin ictimai alanda “ahlaksızlığı” yaygınlaşmasından kaynaklandığı görülür(Lut kavmi, Firavun kavmi, Ad kavmi, Semud kavmi...vs)(Doğan 1976: 3). Tevhidi ilmi ledüne sahip vasıflarla donatılmış peygamberlerde bu ictimai ahlaki bozukluğunu düzeltmek içinde ikaz, uyarı, irşat etmek için toplumlarına gönderilmişlerdir.

Son Peygamber olan Hz. Peygamber Efendimiz(sav) de” hem Peygamber, hem devlet başkanı hem de bu bağlamda toplum düzenini kuran vasıflarıyla “Ben güzel **ahlak**ı tamamlamak için gönderildim” şeklindeki beyanlarıyla; ictimai düzen inşa etmede, adaletli yönetimin gerçekleşmesinde devlet ve medeniyet kurmanın ana şartının **Tevhidi Düşünce** ilmi üzerinden oluşan bilgi yöntemi ile oluşturulması gerektiğini anlayabiliyoruz. Böylece **Tevhidi Düşünce** ilminin ictimai hayata yön veren **EĞİTİM** anlayışı, “**Ahlak Toplum**”unu oluşturduğu anlaşılmaktadır. Buna göre son din olan İslamiyet’in ilmi bilgi yöntemi olan **Tevhidi Düşünce** ilmi anlayışına göre, dünya sistemi üzerinden düzen kurucu toplum tipinin, modern toplumun tükettiği “ahlak toplumu” olduğu söylenebilir. Böylece Tevhit unsuru, İslam medeniyetine kimliğini verdiğinden tevhit, kurucu bütüncül birlikçi medeniyet

özelliği ile ictimai düzenin(sisteminin) kültürel yapısının oluşmasına ve ahlak anlayışının topluma yön vermesine imkân vermektedir.

Bu cümleden hareketle “Tevhidi ilmi birikim”in, ve onun eğitim anlayışının, İslam medeniyetinin(umranın) 7.yüzyıldan bu yana ve kıyamete kadar kendine özgü medeniyet ve sistem kurucu özelliğine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Tüm ilim kanunlarının bu ilahi kaynaklı tevhidi ilmi birikim vasfıyla İslam medeniyeti(Bilgiseven 1990:7), kıyamete kadar tüm zamanlarda, tüm ileri teknolojik düzeyler içinde bulunan toplum yapısında ; üretime, tüketime, devlete, yönetime, aileye, kadına, hukuka, gence, siyasete, iktisada, işletmeye, girişimcilige, davranışlara, kısaca hayatın içinde **her şeye, tüm şeylere, her yönüyle yön verebilen, her an özgün yeni açılımlar yapabilme kudretine sahip** olduğunu ifade etmek gerekir.

“Allah her şeyi yaratmıştır” (Zümer 62) ayeti çerçevesinde, yaratılmış tüm varlıklar yani yaratılan **her şeyde** tevhidin var olduğu anlaşılır. Böylece İslam medeniyetinin her zaman aralığında devlet, sistem, toplum kurma vasfının ilmi bilgisinin yani yeni toplum kurucu ilmi bilgi kaynağının, **Tevhidi Düşünce** ilmi bilgi yöntemi ve buna dayalı **bütüncül eğitim** anlayışına dayalı olduğu açıktır. Bu ilmi yöntemin ilk emiri “Oku”dur. Yani “Yaradan Rabb’inin adı ile oku” denmektedir. Kıyamete kadar baki olacak olan ilahi ilk mesaj, ilk emir **tevhibi eğitim mahreçli** “Oku” olup bu da insanın okuması gerektiğini ve bu okumanın da ilahi vazife olduğunu ifade etmedir. Böylece ilk emir olan “Oku”,nun yani **tevhibi eğitim akli ile “Oku”**ma, emir(yani farz olarak) sigasıyla insana gönderilmiştir. Bu okumanın yöntemi ise Yaradan’ın yani Tek Olan Allah’ın tevhit ilmine göre “Oku”nması şeklinde gerçekleştirilmesi istenmektedir. Gelişigüzel bir “Oku”ma istenmemektedir. O zaman medeniyet ya da düzen kurucu bilginin önce tevhibi yöntem göre **Okunması**, sonrada bu **Okuma** üzerinden “bilgiye ulaşma ve bu bilgi ile “iktidar” ve “düzen” kurmanın sağlanmasının yapılması gerekmektedir. Buna göre kıyamete kadar düzen kurmayı oluşturan ilimlerden olan örneğin; **İktisad** ilmini tevhibe göre Oku, **siyaset** ilmini tevhibe göre, **hukuk** ilmini tevhibe göre oku, **eğitim ilmini tevhibe göre oku, ictimaiyat** ilmini tevhibe göre oku, **felsefe** ilmini tevhibe göre oku(düşünmezsiniz, akıl etmezsiniz gibi),**nefsiyat**(psikoloji) ilmini tevhibe göre oku, **kainat** ilmini tevhibe göre oku, **ahlakı** tevhibe göre oku, **dini** tevhibe göre oku, **tasavvuf** ilmini tevhibe göre oku, **edebiyatı** tevhibe göre oku, **milleti, millet sistemini** tevhibe göre oku, **yeraltı ve yer üstü kaynaklarının** ilmini tevhibe göre oku, **makine/bilgisayar/uçak/füze** ilmini tevhibe göre oku, **fizik** ilmini tevhibe göre oku, **astro-fizik** ilmini tevhibe göre oku, **astronomi** ilmini tevhibe göre oku, **biyoloji** ilmini tevhibe göre oku, **kimya** ilmini tevhibe göre oku emri ile **ictimai dünyada sistemini kurması, medeniyet(umran) inşası** gibi tüm ilimlerin **Tevhibi Düşünce** ilim geleneği ile kıyamete kadar her an yeniden inşası ve ihyasını mümkün kılmaktadır(Şimşek 2018(a): 175-176).

Bir başka ayete ise insanın ictimai hayat içinde “tevhibe göre çalışma”sını emir sigasıyla verildiği görülür. Tevbe Suresi 105. Ayette ;

“De ki: “Çalışın” çünkü yaptıklarınızı(dünya hayatı içinde; işleriniz, davranışlarınızı, faaliyetlerinizi, tutumlarınızı...) hem Allah görecek, hem Resulü, hem de müminler...”

şeklinde devam eden ayette insanlara Yüce Allah **“Çalışın”** emrini verdiğine göre bu **“çalışma”**, hem bir ilahi sorumluluk hükmü taşımakta hem de bu çalışmanın ictimai hayat içinde tevhibi anlayışa yani **tevhibi bütüncül eğitim aklına** göre yapılması emrini içermekte olduğu anlaşılmaktadır. Böylece dünya hayatı için insan gerekli olan ;devlet kurmak için **“çalışın”**, vatan inşa etmek için **“çalışın”**, medeniyet(umran) inşa etmek için **“çalışın”**, teknoloji ve yenilik inşa edebilmek, keşfetmek için **“çalışın”**, siyasal düzen kurmak için **“çalışın”**, ilim inşa etmek için **“çalışın”**, dinin yeryüzüne yayılması için **“çalışın”**, **eğitmek için çalışın....** Şeklinde tevhibi bağlamda **“çalışın”** ilahi emrini, tüm ictimai hayata yaymak için insanın bu çalışmayı yapması gereği bulunmaktadır.

O halde insan bu **“Çalışın”** ilahi emrini nasıl gerçekleştirecek sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda yukarıda verilen tevhibi madde+mana terkibi, yol gösterici bir mahiyettedir. Buna göre tevhibin hem **“kâinattaki tüm ilimlerin ana kanunu olması”** hem de insanın ictimai dünya hayatında yaşamını devam ettirmesine bağlı olarak **“ ilahi düzen kurucu niteliği”** ekseninde hem maddi ilim alanında hem de mana alanında ki birlikteliğine dayalı olduğunun idrakinin de ancak tevhibi bütüncül eğitim zihniyetine bağlı olarak anlaşılabilceği gösterilmiştir. Böylece dünya hayatında inşa edilen **her şeyin Tevhidi Düşünceye** dayalı ; **“ilim, bilgi, eğitim ve çalışma”** ile ortaya konulması gerekmektedir. Bu **her şeyin** inşasını da tevhibi bütüncül düşünce aklına sahip eğitimden geçmiş insanın, **Tevhibi Düşünceye** dayalı tevhibi “çalışma” fiilini gerçekleştirmesi ile ancak oluşturabilmesi mümkün olmaktadır. Buna göre bu insanın ; “düşünce “üretmede, medeniyet(umran) kurmada, devlet inşa etmede, vatan kurmada, siyaset yapmada, iktisadi ilişkileri geliştirmede... hep tevhibin **“ madde+mana”** bütüncüllüğü eğitiminden geçen şuuru eşliğinde, tüm bunları “çalışarak” icra etmesi gereği bulunmaktadır.

Bu noktada üçüncü olarak İslam’ın **Tevhibi Düşünce** anlayışı, medeniyet ya da ictimai düzen kurmada da tevhibi ilmi bilgi anlayışı ile yapılmasını istemektedir. Buna göre Mülk suresinin 3. ve 4. Ayetleri **Tevhibi Düşünce** ‘ye dayalı ilmi bilgi yöntemi ile **insan düşüncesi, ilim inşası, ilmi araştırma yöntemi** ve bu tevhibi bilgi üzerinden de Tevhidi İslam medeniyetinin düzenin kurulmasını yolunu ortaya yine “emir” sigasıyla belirleyerek, insana herşeyin ilahi beyan çerçevesinde yapılmasının hem gereğini hem de yöntemini öğretir. Tevhidi bilgi ise önce tüm bilgi Allah’tan geldiğinden sonra insanın vahiyeye bağlı olan bilgiyi yeryüzünde merak ve düşünme üzerinden araştırmasına bağlı olarak maddi akıl ile elde edilen bilgi ile oluşturulan bütüncül bilgi tündengelim ve tümevarım birlikteliği şeklinde “tekli-ge/tevhibe” giden bir bilgi ortaya çıkmaktadır. Buna göre

Mülk suresi 3. Ve 4. Ayetlerine tevhibi ilmi bilgi yöntemi açısından bakıldığında ise ;

“O, yedi göğü, birbiri üzerine yarattı. Rahman’ın yaratmasında bir aykırılık, uygunsuzluk görmezsin. Gözünü döndür de bir bak, bir bozukluk görüyor musun?”

Sonra gözü(nü) tekrar tekrar döndür(bak). Göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin halde sana dönecektir”.

Ayet tüm bilginin öncelikle Allah’tan geldiğine dikkat çekerek ilmi yöntem itibariyle bilginin öncelikli boyutu da tümdengelim yönteminin öncülüğünde oluştuğuna işaret etmektedir: Çünkü hiçbir şey yokken sadece O vardı(la Hüve illa Hu).Böylece bütün kainatı içeren bilgi öncelikli olarak Allah’tan gelmiştir. Bu bağlamda

“O, yedi göğü, birbiri üzerine yarattı”

ayeti ile tüm bilginin, yaratmanın, düzen inşa etmenin ana kaynağının Yüce Allah olduğuna işaret etmektedir. Böylece tüm bilginin öncelikle Allah’tan geldiği için bu ayet “tümdengelim” e işaret etmektedir.

Yeryüzünde ise insanın vahye dayalı bilgiyi, aklı vasıtasıyla; **merak, gözlem, düşünce** ve **araştırma yolu** ile ilmi bilgi üretme şeklinde gerçekleştirmesi, ilahi emir ile istenmektedir. İnsanoğlu da bu vahiy(tümdengelen) merkezli bilgiyi yeryüzünde, tümevarım yöntemi ile bütüncül yöntemle inşa etmesi mümkündür. Buna dikkat çekme bağlamında 4. Ayet ;

“Gözünü döndür de bir bak, bir bozukluk görüyor musun? Sonra gözü(nü) tekrar tekrar döndür(bak)”

ayeti ise maddi dünya da insana dünya şartlarında vahye bağlı akılcılık üzerinden araştırma yapmayı, ilmi bilgi üretme işlemine girmesi istenmektedir. Bu manada “...**döndür de bir bak**” hitabıyla, **vahye bağlı akılın dünya üzerinde ilmi, deneysel araştırma yapmasının “bir emir olduğu”/ “farz” (mutlaka yapılması gerekli) olduğunu ortaya çıkarmaktadır.** “Buna göre dünya üzerinde tevhidi akılcı bilgi üzerinden araştırma, inceleme ve buna yönelik başat ictimai ilimler olmak üzere tüm ilmi alanlarda, ilmi çalışma yapmak Allah’ın insanlara bir emri olmuş olmaktadır”. Bu yönüyle **Tevhidi Düşünceye** dayalı ilahi mesaja göre tümdengelim(“talil” yöntemi) ve tümevarım(“istikra”) yöntemlerinin birlikteliği; Allah’a iman etmeyi, yöntemli bilgi inşa etmenin yolunu ortaya koyduğu gibi, medeniyet(umran) düşüncesini, medeniyet(umran) düzeni kurmanın ilmi yolunu/metodunu oluşturmak için bilgi yolu ile Tevhid’e, **Tevhidi Düşünce** ilmi bilgi geleneğine göre hareket edilmesinin gereği ortaya konmuş olmaktadır. Bu bağlamda da;

“Rahman’ın yaratmasında bir aykırılık, uygunsuzluk görmezsin...”

ayetin ictimai düzeni(umranı) inşa etmede tevhidi bütüncül ilmi bilginin mükemmelliğinin her çağda uygulanabildiğini/uygulanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda maddi dünyada ilmi bilgi üretmede insanın en önemli duyusu gözdür. Ayete göre “göz (yani **sadece** “duyu” organı/lar”ı kastedilerek) (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin halde sana dönecektir”. Burada “göz” üze-

rinden belirtilen duyu organı “sadece” tabiri ile; yalnızca salt akıl/ampirizm/tümevarım/pozitivizimci bilgi ile araştırma yapıldığında acizlik, yani yetersiz, hakikatten uzak bir bilgi ve bilgilenme ortaya çıkmakta olduğu anlaşılmaktadır”. Böylece Tevhit ilmi, akıl yoluyla yapılan ilmi çalışma da; akılcı bilgiye son derece önem vermekte, ancak bu akılcı bilgiyi de vahyin emrine göre şekillendirerek **Tevhidi Düşünce**ye dayalı ilmi bilgiyi **her şey** de, her alanda uygulama imkânına sahip olmuş olmaktadır. Buna göre tevhidi bilgi yöntemi Allah'ın yaratmasının, varlığının gücünü, kudretini ve eserlerini kabul etmeye, insanı ve toplum sisteminin kuruluşunda ve işleyişinde bu etkinin ortaya çıkması kaçınılmaz olmaktadır(Şimşek 2016: 303-305).

Sonuç olarak;

7. yüzyıldan itibaren İslam, yeryüzüne düzen vermede **Tevhidi Düşünce** üzerinden devlet, medeniyet(umran) sistemini kurmuştur. Bu medeniyet düzenin kurucu ana unsuru ya da temel yön verici unsuru; din, ahlak, medeniyet ve tevhidi eğitim yöntemidir. Bunu ictimai sistem uygulayan da bütüncüllüğünce den hareket eden tevhidi insan, bütüncül bilgi inşa edebilen insandır, zülcenaheyn insandır(Şimşek 2013: 149).Yani **Tevhidi Düşünce bilgi yöntemine dayalı bütüncül eğitim anlayışına sahip insandır.**

7. yüzyıldan bu yana özellikle 19. Yüzyıla kadar aktif olarak insanlığın, dünya düzenini Kur'an-Sünnet ideal bütüncüllüğünde sağlayan İslam medeniyeti bu sistemini, **Tevhidi Düşünce** ilmi bilgi yöntemi ile ideal bütüncül insan(insanı kâmil vasfıyla), güzel ahlaka ulaşmış insanların yön verdiği “**Ahlak Toplum**” yapısında ortaya “**tasavvuf -medeniyet- bütüncül tevhidi eğitimden geçen insan**” unsuru ile bunu gerçekleştirdiği görülür.

Bir Medeniyet Kurucu Unsur Olarak “Tevhit- Medeniyet –Tasavvuf” Etkileşiminin “İnsani Kâmil”İN Bütüncül Eğitimi Eşliğinde İctimai Düzen(Sistem) Kurması

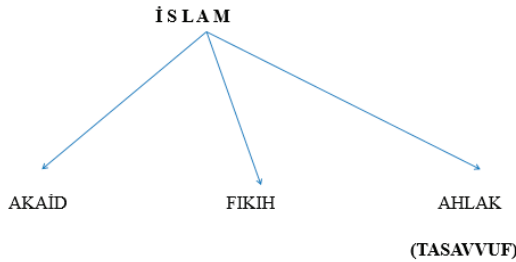
İctimai düzen kurmada (modernite kavramsal ifadesiyle “sosyolojik inşada”) öncelikle bir medeniyetin/kültür sisteminin öncelikle bilgi inşa eden felsefesi düşünce anlayışının /yönteminin bilinmesi gereği bulunmaktadır. Bu düşünce yöntemine göre medeniyet ya da kültür sistemi nasıl kurulur konusu öncelikle işlenmesi gerekmektedir. Bu işlendikten sonra ictimai inşada etkili kurumları, çalışmanın bu bölümdeki alt başlığı çerçevesine göre ele alındığında, **Tevhidi Düşünce** bağlamında; medeniyet kavramı, tasavvuf kavramı ve İnsanı kâmil unsurunun oluşumunda medeniyetin(umranın)düşünce yönteminin rolünün ele alınması gerekir. Bunun içinde söz konusu olan ” medeniyet”, “tasavvuf” ve “insan-ı kâmil” kavramlarının içeriğinin tevhit anlayışına göre ele alınarak ictimai düzen kurmadaki bütüncül etkileşimlerini ortaya konulması gereği bulunmaktadır.

Medeniyet İnşa Etmede Yöntemi Ve Bu Yöntemin “Tasavvuf” Ve “İnsan-I Kâmil” Unsuru İle Düzen Kurucu İlişkisi

Tevhid'i, ictimai ilim açısından ele aldığımızda tevhit kavramının ictimai

dünyanın yapılanması; ictimai ilimlerle, medeniyet anlayışıyla ve medeniyet/medeniyetlerin düşünce yapısı ile kültür anlayışıyla, insan düşüncesiyle, toplumla, toplumun/toplumların ortaya koydukları davranışların, tutumlarını belirlenmesine kadar pek çok yönlü bir muhtevaya sahiptir(Şimşek 2016:38).Bundan dolayı medeniyeti inşa eden ana nokta, din, kültür, ahlak, dil, sanat, ictimai ve siyasi yapılar, medeniyetin inşasında önemli unsurlardır(Melleuish 2000:110). Tevhid'e bakışı ictimai ilim üzerinden ele aldığımızda, esasında Türk-İslam medeniyetinin başta ictimai/sosyal ilimlere ve hemen ardında fen, sağlık ve mühendislik/pozitif temel ilimlere hep tevhit noktasından baktığı görülür. Böylece Türk-İslam medeniyet bilgisinin tüm alanlardaki ilim anlayışı, tevhidi bakışa yani **Tevhidi Düşünce** ilim anlayışına göre biçimlendirmektedir.

Bütün kâinatın ve insanlığın, Allah'ı aksettiren tek bir bütün teşkil etmesi görüşü olan tevhid'in, İslam'ın temel kanunun olması vasfıyla başta ictimai ilimleri ve diğer ilimlerinde düzenleyicisi olan Allah'ın, bu alanda(ictimai/sosyal ilim sahasında) da mutlak güç, kuvvet sahibi ve kesin düzenleyiciliğine işaret etmektedir(Bilgiseven 1985:126). Bu yönüyle tevhidin, ictimai yapının inşasında derin bir kavramsal mahiyet taşımakta olduğu anlaşılır. Buna göre tevhit ve tevhide bağlı oluşan **Tevhidi Düşünce**ye dayalı ictimai düzen kuruculuk ise yukarıda da belirtildiği gibi ancak **“kul insan”/insanı kâmil** noktasına çıkarılmış ve bütüncül(zülcenaheyn/iki kanatlı) **TEVHİDİ EĞİTİM felsefesi** almış insan ile mümkünlük taşımaktadır. Çünkü medeniyet kurma işi, ilmi bir yönetime bağlı olmayı gerektirmektedir. Bu ilmi yöntemi taşıyacak da ancak bütüncül (tevhidi) eğitimden geçmiş olan, **“mana etrafında bütünleşme”** yöntemini kullanan insanla oluşturulabileceğinden(Bilgiseven 1985: 131), medeniyet kuruculuk, insanın hem iç dünyasını hem de dış dünyasındaki ahlaki davranışlarını tevhide göre inşa etmiş insan tipi ile gerçekleştireceği açıktır. Çünkü İslam üç ana unsur üzerine oturmuştur. İman **“akaid”** ile davranış(ameli) birleştirerek şeri hukuk **“fıkıh”** adını alması (Ülken 2000: 17) ve ardından tüm hayatın iç ve dış bütünlüğünde **“ahlak”** anlayışında kendisinin ortaya koyan bir mahiyet sahiptir. Bu durumu yani üç ana unsuru şematize edilirse;

Buna göre insan öncelikle müslüman olunca **“akaid”** kurallarına bağlılığı oluşur(Şimşek 2018(b):38). Yani iman etmiş olur. İman kalbi, hissi bir durumdur, so-

yut bir duygudur(mana). Ardından bu insan İslam'ı kabul edip müslüman olunca, dış dünyada ibadet yapma vazifesi oluşur. yani burada ikinci unsur olan “**fıkıh**” devreye girer. Oruç, namaz, hacca gitme, zekât.. gibi dış dünyada herkesin açıktan duyu organları ile görebileceği zahir manada ibadetlere yükümlülüğü başlar. Bu konuda açıktan ilahi emir ve yasalara tabilik(itaat) oluşur. Emirler; namaz kıl, oruç tut, zekat ver, hacca git ...gibi her kesin cemiyet hayatında kişinin açıktan/dış davranış olarak görebileceği ibadetleri yapmaları ifade etmektedir. Fıkıh, “emir”lerle ibadetlerin ne zaman yapılacak, nasıl yapılacak, hangi saatte yapılacak vs gibi cemiyet hayatındaki her insanın bu ibadetlerin nasıl yapılacağını, kurallarını ve hukuki unsurları düzenler. Bu konuda yasaklar ise; cemiyet hayatında içki içme, faiz alma-verme, adam öldürme, yalan söyleme, zina fiili işleme, hırsızlık yapma gibi unsurları içermektedir. Cemiyet yapısı içinde zahir manada-açık olarak görülen davranışları- herkesin, bu yasaklara uymasına yönelik unsurlardır. Fakat İslam'ın üçüncü boyutu olan “**ahlak**” ise kişinin hem kendi iç dünyasında(batnında), hem de dış dünyasındaki davranışlarında, bu ”emir” ve “yasaklar”a sadece ibadet saatlerinde değil günün tamamında yani 24 saatinde hem iç duygularıyla hem de dış davranışları ile uymasını ifade etmektedir. Açık yasakları “fıkıh” bağlamında ifade edilmişti. Ahlak(tasavvuf) konusu insanın sadece dış dünyadaki yasaklarını içermemektedir. Görüldüğü gibi **akaid, fıkıh, ahlak**(tasavvuf)gibi unsurlar, İslam'ın esasını oluşturmaktadır(Ülken 2000: 86). Bundan dolayı bu yasaklar, ahlak bağlamında tasavvufi eğitim yolu ile insanın iç dünyasındaki kötü duygularının farkına **düşünce yolu** ile vararak, bunları özgür iradesini kullanarak düzeltmesini istemektedir. Örneğin kibir, riya, kin, hasetlik, zulüm duygusu, acecelilik duygusu, cimrilik duygusu ..gibi insanın içine yerleştirilmiş olan kötü duyguların terbiye edilmesi, eğitilmesi ile yani batın haramlardan uzaklaşılması ile güzel ahlaka, kâmil insan unsuruna kavuşulmaktadır. Çünkü bu kötü duygular ile ictimai hayatta iktisadi, siyasi, kültürel, ailevi, miras,nikah, komşuluk ... ilişkileri şekil aldığından insanın içindeki bu duygular, ictimai hayat alanında insan davranış ve tutumunu ortaya koyduğundan, ictimai hayat yön verici mahiyettedir. İnsanı bu iç duygu âlemini temizleme ilmine yani güzel ahlaka kavuşmaya ahlak ilmi(ilmi ledün) ya da tasavvuf denilmektedir (Bilgiseven 2003: 13). Yani tasavvuf insanın bu iç duygularında yerleşmiş bulunan kötü duyguları zıttı ile iyiye dönüştüren **manevi bir eğitim yolu, yani Tevhidi Düşünceye dayalı eğitim**, ilmi bir yöntem olarak belirtilir(Kılıç 2011,73-74). İnsanın içyapısındaki kötü ahlak unsurlarını, **Tevhidi Düşünceye** dayalı bütüncül eğitim yöntem ile iyiye dönüştürülerek, **düşüncenin dönüşümü** üzerinden ahlaki tekâmül ile kâmil insan inşası gerçekleştirilir(Kılıç 2011, 75). Böylece bu tasavvufi düşünce dönüşümü vasıtasıyla kâmil insanın kuraçağı medeniyet(umran) yapısının oluşturulması ancak vücut bulabilmektedir. Bu konu oldukça zor ve **özel bir eğitime** bağlanma özelliğe sahip olduğundan dolayı Peygamber Efendimiz(sav) yukarıda da ifade edildiği gibi ”Ben güzel ahlakı tamamlamak” için gönderildim beyanları ile “**ahlak**” konusunun, ictimai yapı içinde insanın iç ve dış temizlenmesindeki en genel kapsayıcılığına dikkat çekilmiş olduğunu anlayabiliriz.

Cemiyet hayatında tüm gün insanın hem iç duygularında(kin, öfke,cimrilik,-kıskançlık, kibir, riya...gibi negatif duyguların sevgi, rıza, tevazu, cömertlik,sami-miyet...gibi olumlu duygulara dönüşmesi gibi) hem de dış davranışlarında ilahi emir ve yasaklara uyarak cemiyet yapısında insan duygularının, İslam ahlakının hem ruhi ve hem de maddi hayat anlayışına göre davranış geliştirmesini içermektedir(Topçu 2001:16). Böylece insanın güzel ahlaka kavuşabilmesi için öncelikle kendi iç dünyasındaki kötü ahlak unsurlarını tasavvuf ilmi yöntemi bağlamında “düşünce”(tevhidi iç felsefi faaliyet ile/tefekkür) ve seyrü sülük ile ruhi gelişmesi yoluyla cemiyet yapısı içinde, her an “üstün ahlak” vasfına ulaşmış insan-ı kamil niteliği oluşturulur. Buna göre tasavvuf-düşünce temizlenmesi-seyri sülük eğitim yöntemi etkileşimi sonucu oluşabilen insan-ı kamil ile medeniyet, artık inşa edilecek konuma yükselebilmüş olmaktadır. Çünkü H.Z.Ülken’e göre tasavvuf “**Vatan yapıcı din anlayışı**” olduğuna göre(Ülken 2004:304), “tasavvuf- medeniyet inşa etme”yi insan-ı kâmil vasfı önderliğinde ele alındığında oluşacak yol haritası şöyle belirtilebilir;

Medeniyet(Umran) İnşası= Tevhidi İctimai Sosyal Düşünce(Özgün İctimai/ Sosyal Düşünce + Üniversite + İdeal İnsan

Etkileşimi ile medeniyeti harekete geçirecek “düşünce”, ”kurumlar” ve tevhidi insan unsurunun birlikteliği oluşturulmuş olunur(Şimşek 2016:24). Bu bağlamda medeniyet ; İnanç ve ahlak düzeni olarak kültürü meydana getirici bir ruh enerjisi ve ilham kaynağı olarak ele alındığında, medeniyetleri, değerler ve ahlak düzenleri (sistemleri) olarak belirtmek gerekmektedir (Özakpınar 2002:208). Buna göre İslam medeniyetinin ilham kaynağı tevhittir. Tevhit anlayışın medeniyet kurucu ilmi bilgi yöntemi olan **Tevhidi Düşünce** geleneğine göre hareket eden bütüncül insan’ın ; düşünce yapısını da, iç dünyasındaki ahlaki gelişimi sağlayan ana inşa edici unsur, tasavvuf olmuştur. Bu insanın dış dünyadaki davranışlarına yön veren ise tevhidi akıla göre geliştirdiği tevhidi ictimai ilim alanları olmuştur. Bu ilim alanları ise ; tevhidi felsefe, tevhidi iktisat, tevhidi siyaset, **tevhidi eğitim**, tevhidi ictimaiyat, tevhidi nefsiyat ...gibi ictimai ilim dalları ile ictimai yapıya bütüncül olarak bu ideal insanı ” **tasavvuf + tevhidi ilimler**” şekil ile medeniyet inşasını gerçekleştirdiği görülür(Kılıç 2011: 124). Örneğin bu noktada medeniyet inşa edici insan tipi örneklerimiz

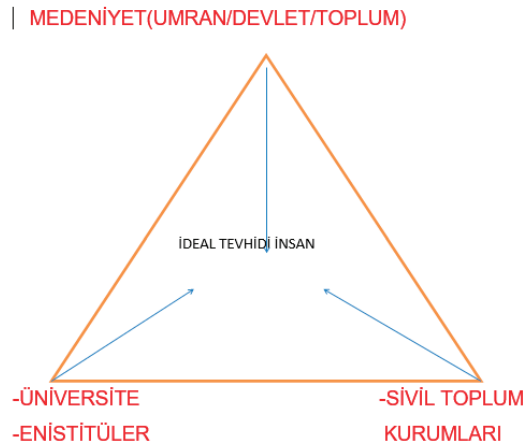
“tasavvuf + tevhidi ilimler “ bütüncüllüğünde bakıldığında ;

Gazzali’nin hem Nizamiye medresesi alimi, eğitimcisi ve hem de tasavvufi irfan ehli olduğu ve siyaseten Batınıliğe karşı ilmi-ahlaki duruş ortaya koyduğu haliyle öncü yön verici kamil insan vasfı ortaya çıkmaktadır. Yine İbn-ül Arabi Hz’lerinin hem medrese alimi(eğitimci) hem de Ekberiye tasavvuf mektebinin kurucusu olduğu(Ülken 2000: 136), Anadolu’da uzun bir süre kalarak Anadolu İslam birliğinin tevhidi bilgi üzerinden(Vahdeti Vucut) yeniden oluşmasına yönelik “kurucu” ve ”diriliş“ çalışmalarında bulunduğu yönüyle kurucu, lider, yön verici zülcenaheyn(Tevhidi Düşünceye dayalı bütüncül eğitim yöntemi) vasfı tasavvuf yoluyla ortaya çıktığı görülmektedir. Hz Mevlana’ya bakıldığında ise yine

hem Nizamiye Medresesinde hukuk alimi, hem de İlahi aşk yolu ile tasavvuf hocası olduğu ve siyaseten ahlak bunalımına girmiş elit yöneticileri ilahi aşk anlayışı ile irşad ederek, Osmanlı ilmi yapısının kurucu mimarlarından olmuştur. Bu yönüyle medeniyet kurucu, yön verici, vâsfinın zülçenaheyn niteliği ile yani Tevhidi Düşünceye dayalı bütüncül eğitim yöntemi eşliğinde tasavvuf ilmi kimliği ile buna yol açtığı görülür.

Ahi Hacı Bayram-ı Veli'ye bakıldığında hem Kara medresede hem de Bayramilik tasavvuf yolunun kurucusu olduğu, ortaya koyduğu tevhidi iktisat anlayışının adil, dengeci bölüşüm anlayışı ile “güzel ahlak” ile “para”yı denge halinde tutabilen, sömürüden uzak bir tasavvuf anlayışın temsilcisi olarak(Sayar 1998:331,334), siyaseten Osmanlı'nın sömürücü olmayan cihan ölçekli iktisat sistemine, **Tevhidi Düşünceye** dayalı bütüncül eğitim anlayışı ile yön vermiş olduğu görülür.

Aziz Mahmut Hudai Hz'lerine bakıldığında da hem medresede hukuk âlimi hem de Celvetiye tasavvuf yolunun kurucusu olduğu görülerek, medeniyet kurucu ideal öncü insan tiplerimizi belirtmek mümkündür. Böylece insanın tevhidi iç ahlak inşasını dergâh kurumunda; kin, öfke, kibir, haset... gibi kendisine ilahi olarak yerleştirilmiş olumsuz duygularının dönüştürülmesi, tasavvuf ilmi yöntemi ile gerçekleştirilmiş olmaktadır. Öte yandan da vahiyden beslenen tevhidi akli bilgi ile de üniversite(medresede) de, **tevhidi felsefi aklın yönlendiriciliğinde kendi medeniyet değerlerine göre insanı, cemiyeti, düşünceyi düzenleyen, onu sistemleştiren ve böylece** Tevhidi Düşünceye dayalı bütüncül eğitim yöntemi yolu ile **toplumun ve medeniyetin ana inşa edici kurumlarının varlığı ortaya çıkarılmıştır**. Buna göre **Tevhidi Düşünceye** dayalı akıl ve bilgi yöntemine göre insanın iç ve dış ahlaki durumunu **Tevhidi Eğitim** yolu ile düzelten, bütüncül ilmi yöntem alan ise İslam'ın “tasavvuf” ilmi alanı olduğundan(Kılıç2011:54), “**Tevhit- Tevhidi Düşünce- Tevhidi Bütüncül Eğitim -Tasavvuf**” ilişkisi, İslam'ın medeniyet kurmadaki tezkiye edilmiş “Kul İnsan/İnsan-ı Kamil” unsuru ile gerçekleştirdiği görülür. Bunu bir şekil yardımıyla ifade etmek gerekirse:

Şekile göre Gazzali döneminde İslam devletinin materyalist batınlığa karşı Devlet eksenli, Nizamiye üniversite-Tasavvuf düşünce yöntemini de dikkate alan bütüncül bilgi inşası” vasıtasıyla ile “yeni kurumlar ve tasavvuf” etkileşiminin ihdası ile edilerek, ictimai buhranın atlatıldığı görülmüştür. Mevlana döneminde de Moğol zulmü ve yıpranmış bürokratik elitist yapıya karşı, Mevlana'nın; Tasavvuf-Nizamiye Medresesi- İlahi aşk merkezli İnsan-ı kamil” etkileşimi ile Selçuklu bunalımını Osmanlıya yeni inşa ile geçişi sağlayan bir medeniyet naklinin gerçekleşmesinin öncülüğünü yaptığı görülür. Diğer örneklerde buna göre zülcenaheyn eğitim yapılanması ile üçgenin uçlarındaki unsurların her dönemin özel şartları bağlamında oluşan unsurların birbirleriyle gelişmeci bir etkileşimi sağladığı görülmektedir. Bu tevhidi düşünce ilmi yöntemine bağlı bir etkileşim olduğundan, tevhidin de kıyamete kadarki tüm zamanlarda geçerli olması gerçeğine binaen, yeni dönemde de bu üçgen ilişkisinin kendi özgün şartlarının yeniden tespit edilerek yeni insanın gerçekleşmesi insan-ı kamil vasıtasıyla mümkünlük taşımaktadır.

Sonuç olarak “**tasavvuf- medeniyet**” ilişkisinin kuruculuk bağlamında **ontolojik bir boyutu bulunmaktadır.**

Bu ilişkinin ontolojik boyutuna göre tasavvufu modern Batı'nın materyalist medeniyet anlayışı ile ve onun kavramsal çerçevesi ile ele alınamayacağı belirtilmelidir. Çünkü medeniyet, maddi çerçevesi yani teknoloji üstünlüğünü temel alma üzerine kurgulandığından Batı'da bu medeniyet anlayışı “uygarlık” anlamına gelmektedir. Yani medeniyet modern Batı'da teknik bir boyuta dikkat çekmekte olduğu görülür. Oysa tasavvufu bu Batı'nın seküler medeniyet ile birlikte ele alma durumunda onu sekülerize etmiş olarak değerlendirilmiş olunur. O zamanda tasavvufun **Tevhidi Düşünceye** dayalı bütüncül vatan kurucu din anlayışını, insanı kâmil şeklinde hayata geçiren **zülcenaheyn** (Tevhidi Düşünceye dayalı bütüncül eğitim yöntemi yolu ile inşa edilen) **kurucu insandan**, tevhit tasavvuf ilişkilerinin bütüncül şahsiyetinden bahsetmek mümkün olamaz hale gelmiş olunur. Buna göre esasında ictimai/sosyal ilimler ”**medeniyet**” inşa eder. Bu noktada medeniyet inşa etme görevini gerçekleştirebilen insan/insan/insanı kamil tevhit ilmi yöntemine göre hem iç/his dünyası hem de dış tevhidi akıl ile dış/zahiri ilimleri aşağıdaki şekle göre kendi bünyesinde oluşturabileceği söylenebilir. Bu bağlamda ;

Medeniyet(umran) inşa eden

**Tevhit İnsanı = Kalbin düşüncesi(mana/his,duygu)+ Aklın düşüncesi
(madde/zihni bilgi)**

göre dinin, **kalbin düşüncesi** ve **aklın düşüncesinin** bütüncüllüğünden elde edilen bilgi yöntemini oluşturmasına bağlı olarak, tevhidi ictimai ilimlere dayalı toplum modelini, “**Ahlak Toplumu**“ şeklinde her dönemde ictimai düzen kurucu sistem modeli şeklinde oluşturmuş ve bu kainat modeli olduğundan özüne uygun olarak Tevhidi Düşünceye dayalı bütüncül eğitim felsefesi ile geliştirilebilirse, her çağ döneminde bu AHLAK TOPLUMUNU oluşturmanın mümkün olduğu söylenebilir. Çünkü Gazzaliler, İbn'ül Arabiler, Mevlanalar, Hacı Bayramlar öncü

düşüncelerini tevhidi anlayış ile tasavvufi eğitim ile duygu(nefs) temizliği yaşadık-
tan sonra medeniyet kurucu öncü bütüncül tevhit insanı olmuşlardır. Böylece ta-
savvuf-medeniyet ilişkisinin ontolojisi bu bağlamda dergâh+ medrese(tevhidi bilgi
üzerinden İlim inşa eden üniversite) bütüncül kurumsal işbirliği ile başta tevhidi
felsefe ile “düşünce”nin dönüşümü yolu ile sağlanabileceği söylenebilir.

Kaynakça

BİLGİSEVEN, Amiran K.,(1985), *Din Sosyolojisi*, İstanbul: Filiz Kitapevi.

BİLGİSEVEN, Amiran K.,(1990), *Türkiye’de Sosyal Çözülme Tehlikeleri*, İstanbul: Filiz Kitapevi.

BİLGİSEVEN, Amiran K.,(2003), *İlm-i Ledün(Genel Teoloji)*, İstanbul: Filiz Kitapevi, 2.Baskı.

DOĞAN, Mehmed,(1976), *Kur’an Gölgesinde ve tarih Önünde Türk*, Ankara: Emel Yayınları.

EL GAZZALİ,(2002), *Düşünmede Doğru Yöntem*, İstanbul: Ahsen Yayınları.

FARUKİ, İsmail Raci,(2017), *Tevhid Düşünce ve Hayata Yansımaları*, (Çev: E.Okumuş),

İstanbul: Mahya Yayınları,

HAMİDULLAH, Muhammed,(2004), *İslam Peygamberi*, (Çev.M.Yazgan), İstanbul: Beyan Yayınları,

LÖKER,Erhan,(1953), *Dünya Sosyolojisi*, Ankara: Ankara İctimaiyat Enstitüsü Yayınları:2, C:1,Örnek Matbaası.

KAYIKLIK,Hasan,(2011), *Tasavvuf Psikolojisi*, Ankara:Akçağ Yayınları, 2.Baskı.

KILIÇ, M.Erol,(2011), *Anadolu’nun Ruhu*, İstanbul: Sufi Yayınları.

KIRCI, Celal,(1981), *Kur’an-ı Kerim ve Modern İlimler (Münasebeti, Yorumu, Yorumcuları)*, İstanbul: Marifet Yayınları, 2.Baskı.

MELLEUSH,Gregory,(August 2000), “The Clash of Civilizations: A Model Of Historical Development?”,**Thesis Eleven** SAGE Publications (London, Thousand Oaks, CA and New Delhi), Thesis Eleven, Number 62, :109-120.

ORMAN, Sabri, (2002),*Gazzali’nin İktisat Felsefesi*, İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Baskı.

ÖZAKPINAR, Yılmaz,(2002), “*İnsan Düşüncesinin Boyutları*”, İstanbul: Ötüken Yayınları.

PRADES, José A.(March1999), “Global Environmental Change and Contemporary Society Classical Sociological Analysis Revisited”, *International Sociology*, SAGE : (London, Thousand Oaks, CA and New

Delhi): 7-31.

RAZİ, Fahreddin,(2015), *Kelime-i Tevhidin Sırları*, Terc: İ.Coşkun, İstanbul: Kampanya Kitapları.

SAYAR, A.Güner,(1998), *Bir İktisatçının Entelektüel Portresi Sabri F.*

Ülgener, İstanbul: ErenYayıncılık.

TOPBAŞ, Osman Nuri,(2013), *İslam Nazarında Akıl ve Felsefe*, İstanbul: Erkam Yayınları.

ŞİMŞEK Osman,(2008a); *Türk Toplum Düşüncesine;Medeniyet, Kültür-Zihniyet-Sanayi Bağlamında Bütüncül Bir Yaklaşım*,(Editörler: Ü. Çelik Şavk, Y. Koç, E. Alpaslan), Ankara: **Türkiyat Araştırmaları**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Prf.Dr.M. Cihat Özönder Anısına 1, Sayı:8, Bahar, 253-284.

ŞİMŞEK, Osman,(2008b) ; *Türkiye'deki ve Batı'daki Medeniyet Kavramlarına Zihniyet-Özgün Sosyal Bilim-İktisat Etkileşimi Bağlamında Yaklaşım*, Ankara:-Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi, C.X,(10), Sayı: 2,; 115-139

ŞİMŞEK,Osman,(2016),*Medeniyet ve Sistem İnşa Edici Vasfıyla Tevhidi Düşünce*, Ankara: İlmari(İlmi ve Metodolojik Araştırmalar Derneği)Yayını, Yayın No:1.

ŞİMŞEK, Osman,(2013), *Yeni Ahlak Toplumu İnşası*, Ankara: Gazi Kitapevi,

ŞİMŞEK,Osman,(2018a),”Tevhidi Düşüncenin Düzen Kurucu “İctimaiyat Felsefesi(ToplumFelsefesi)”, *İctimai Düzenin(Sistemin) Kuruluşunda “Tevhidi Düşünce ve Toplum Felsefesi”*, Der ; Osman Şimşek, Ankara: İlmari(İlmi ve Metodolojik Araştırmalar

Derneği) Yayınları, Yayın No:3,13-76.

ŞİMŞEK, Osman,(2018b) ;”Tevhidi Düşüncenin “İlmi Araştırma Yapma”da Bütüncül Yöntem Anlayışı”, *Tevhidi Düşünce Işığında İlim dallarının Yeniden İnşası Şurası- Bolu*, Derleyen(Edi.); M.Alişarlı-O.Şimşek,Ankara: İlmari (İlmi ve Metodolojik Araştırmalar Derneği) Yayınları, Yayın No: 4,155-186.

ŞİMŞEK, Osman(2018c),”Tevhit Kavramının İctimai/Sosyal Sistem” İnşa Eden Yönü İtibariyle İctimai Düzen Kurucu “Anlam” Boyutu, **1. Uluslararası İslam Dünyasında Tevhidi Düşünce Şurası, Kur’an ve Sünnet Temelinde Tevhidi Düşüncenin İctimai Dünyaya Yön Verişi**, Derleyenler(Edi.); H. Çiçek-O. Şimşek, Ankara: İlmari(İlmi ve Metodolojik Araştırmalar Derneği) Yayınları, Yayın No: 2 : 233-258.

ŞİMŞEK, Osman, UYANIK, Y.,(2017), “Medeniyet İnşasında “Bilgi Yöntemi” ve Aydın’ın (“Öğretim Üyesinin”) “Sistem Kuruculuğundaki” Rolü”,Ankara: **Gazi Üniversitesi İktisadi ve**

İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C: IXX, Sayı:3, :829-844.

TOPÇU, Nurettin,(2001),*Sosyoloji*, Yayına Hazırlayanlar; E.Elverdi-İ. Kara, İstanbul: Dergah Yayınları,

“Tevhidi Düşünce” İlimi Yöntem Anlayışına Göre
“ Medeniyet – Eğitim- Tasavvuf” İlişkisinin İctimai Düzen(Sistem) Kurucu Vasfı

ÜLKEN,Hilmi Ziya,(2000),**İslam Düşüncesi, Türk Düşünce Tarihi Araştırmalarına Giriş**, İstanbul:Ülken Yayınları, 3. Baskı,

ÜLKEN,H.Ziya,(2004), **Türk Tefekkür Tarihi**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2.Baskı, Cogito 129,2004,

YÜCEL BATMAZ, Nazlı(2018),”Türklerde Devlet Anlayışı”, **Türk-İslam Tarihinde Yönetim Uygulamaları**, Edi. M. Akçakaya, Ankara: Gazi Kitapevi,:3-64.

(<http://www.ozgunsosyaldusunce.com>.18.06.2018, 19:26).

Extended Abstract:

The determining effect of the belief and ethical understanding of society is clear foremost in the construction of a civilization. According to this, the importance of “*ictimai wisdoms*” (*ictimai* is any subjects related with the idea of society according to tawhid thought) including religion, culture and ethic-centered constituents is explicit in constructing a civilization.

In Islam civilization, everything runs according to the rule of tawhid. Tawhid means the oneness of Allah. Since Allah created everything, the rule of tawhid includes everything in the universe. According to this, in the base of all wisdoms, there is tawhid. When we examine tawhid in terms *ictimai* (social) wisdom, the concept of tawhid has a multi-sided content in relation to *ictimai* (social) wisdoms, civilization understanding, civilization/structure of thought and culture of civilization, thought of human being, society, the determination of behaviors and attitudes of society in the structuration of *ictimai* (social) world. The decisiveness of the understanding of knowledge of “**tawhid thought**” of the Islamic civilization-oriented societies/states that were directing the world system as the dominant power between 7th and 19th centuries A.D. in the world, in the construction of distinctive knowledge structures and civilizations, is undisputable. The togetherness of ethic, culture and belief of “**perfect human being**” characteristic as the most effective element providing this undisputable superiority is at the essential position. Thus, in the setting-up of the civilization of Islam, the existence of perfect human-being type and how his identity and character develops are very crucial. According to this, it becomes a need that these properties of “**perfect human being**” type and the subject that how a civilization’s “setting-up” is realized, should be known by dealing with the holistic impact of *ictimai* sciences as multi-faceted. It is a very high-priority need that in terms of Islamic civilization, who “**perfect human being**” is and the understanding of “thought” constructing this “perfect human-being” and what its “method of knowledge” is *ictimai* effects of the relationship of “civilization-and education”, “civilization and perfect human being type” and “civilization and tasavvuf” must be manifested in terms of *ictimaiyat* science (*ictimaiyat* is the idea of society according to thought of tawhid). In the name of achieving that kind of aim, by using scientific method of knowledge of **Tawhid Thought**.

Every civilization forms its societal (*ictimai*) order by means of its own authentic understanding of wisdom thought and knowledge of wisdom method. Therefore, “**Thought Method**” is the main wisdom constructing dimension of a civilization. By means of constructing “perfect/ideal human being” according to thought method, that civilization could have the quality of directing world system. According to this, it is clear that by means of untidy knowledge, eclecticist knowledge, mockery knowledge and/or fragmented knowledge (that is, **only** by inductive knowledge production or **only** by deductive knowledge production) it is out of the question to have a whole knowledge system(order). According to this, at this point civilizations while producing their methods of thought system and knowledge system in terms

of fragmented, mockery and eclecticist understanding, they lose their quality of directing world system. The dominant civilization directing the world system in any times throughout the history, during the period when in power first of all it has its power by means of **“thought method and knowledge construction based on this”** suitable for its authentic structure. It achieved this by means of authentic education method.

According to understanding of Islam civilization, the creator of everything in the universe is Allah. Since the universe is complete, the existence of an order dependent on tawhid complete in the working of everything in the universe. According to this, in the world which is in the universe, the constructing role of **“Touhgt Method”** in the formation of ictimai (social) system (order) plays a very crucial duty of “founder”. Within this context, while dealing with every societies/civilizations’ systems/orders, economics, politics, education, philosophy, etc. it is very important to know what their **“Touhgt Method”** is in terms of analysis of their society and civilization.

When looked at the formation of Turk-Islam civilization in terms of “Civilization Construction-Thought Method” relationship, it could be seen that this relationship is the very beginning point in the construction of Turk-Islam ictimai (social) structure. Because of this, in setting up a civilization “constructing thought method” that forms this pioneer order is necessary. Because, religion is lived in cemiyet (society). Thus, according to tawhid, in realization of the religion including His divine orders and prohibitions in the dimension of cemiyet(society), education should be given as the most comprehensive way together with authentic thought method. Therefore, for enabling the interaction of **“Religion-Tawhid Thought-Education”** with the directing of society, it must be understood that there is a strong **“system construction”** relation between **“tawhid”** and **“thought method”** and **“ictimai (social) wisdoms shaped according to this thought method”**.

İctimai (social) structure (cemiyet structure of tawhid) of Islam civilization lives on understanding of **Tawhid Thought**. Modern western society sets up sociology by only living on pure mind.

Tasavvuf, as having the content of forming the motherland, is the holistic ahlak (morale) education by eliminating negative feelings (grudge, jealousy, dissimulation, arrogance, stinginess, etc.) in the inside of human being by education and enabling human being as this condition with having “balanced”/careful conducts in the outside. According to this, education of tasavvuf demands that human beings should be aware of negative feelings in his inside by **thought way** and should correct these by using his will. That is, tasavvuf is stated as being **manevi** (spiritual) **education way**, that is **an education that is based on Tawhid Thought, a wisdom method**, which transforms the negative feeling in these inside feelings with their opposites into good feelings. Transforming bad ahlak (morale) sides inside of human beings into good feelings by means of holistic education method based on **Tawhid Thought**, by means of **transformation of thought**, the formation of per-

fect human being is realized by ahlaki (morale) perfection. Thus, by means of this transformation of tasavvufi thought, the formation of structure of civilization(umran) which will be set up by perfect human being can only be built up.

This study is trying to explain the authentic formation of the interaction of “civilization-perfect human being and Sufism constructing/upbringing this perfect human being” by dealing within the context of holistic scientific method of tawhid

According to this, the **relationship of “tasavvuf-civilization” has an ontological dimension in terms of foundering.** In relation to the ontological dimension of this relationship, it must be stated that tasavvuf and the content of concepts used by it in education could not be handled with civilization understanding of modern west and its conceptual frames.

Key Words: Tawhid, Tawhid Thought, Wisdom Method, Civilization, Tasavvuf Education